

OOSTVLAAMSE ZANTEN

TWEEMAANDELIJKS ALGEMEEN TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSKUNDE

ORGAAN VAN DE KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN

van de dienst voor volkskundige enquêtes in Vlaanderen

en van het internationaal studiekomitee voor omgegansreuzen

Redaktie : Lic. Renaat van der Linden, Godveerdegemstraat 15, B-9620 Zottegem

Redaktieleden : Maurits Broeckhove, Lic. Marcel Daem, Dr. René Haeseryn.

Ruil en Recensiedienst : Dr. R. Haeseryn, Bibliotheek, Kraanlei 63, B-9000 Gent.

Alle stortingen op postrek. nr. 000-0096946-43, Bond Oostvlaamse Volkskundigen, Gent

INHOUD

Prijs : 75 F

M. VAN DEN BERGHE. — Tussen legende en werkelijkheid. « Capelle van onze Live Vrouw van Seven Ween » te Steenhuize-Wijnhuize	202
A. VYNCKE. — Koeiers in Sint-Martens-Latem en omgeving	210
Vlaamse Volksboeken. — Uitgave Bekkers, Kalmthout. Redaktie A. Van Hageland	213
G. WEZE. — De tentoonstelling " Kant uit Katelijne's hand "	217
R. VAN DER LINDEN. — Hulde aan de kantwerksters	217
M. BROECKHOVE. — Kapel voor verkeersslachtoffers te Zeveneken	231
VOLKSKUNDIGE ENQUETES IN VLAANDEREN	
I. CAMMAERT. — De rammelaar in cultuurhistorisch verband	223
PERSONALIA	
In Memoriam Roger Martens-d'Exsteyl. — R. van der Linden	214
In Memoriam Gaston Van Peteghem. — Redaktie	214
BOEKBESPREKING	
K. Van Isacker - Mijn land in de kering. — L. Van de Velde	215
Klaus Beitzl - Volksglaube. Zeugnisse religiöser Volkskunst. — R. van der Linden	235
Karel Haerens - Groot raadselboek van Jommeke. — M. Daem	236
Nederlandse Volkskundige Bibliografie : Deel XXIV. Verslagen en Mededelingen v.d. Kon. Vlaamse Akademie voor Taal- en Letterkunde (1886-1960) door Lic. K. Lambrechts; Deel XXV. Driemaandelijks bladen (1902-1930, 1949-1960). Nederlands Volksleven (1951-1960) door Lic. L. Robijns; Deel XXVI. Duitse volkskundige tijdschriften (1842-1960) door Lic. W. Arens. — R. van der Linden.	237
M. Koomen - Het koninkrijk van de nacht over dwergen, elfen en andere geesten van aarde, lucht, water en vuur. — J. Van Effelterre	240
INHOUD OVZ LIV (1979)	241

**Oostvlaamse Zanten wordt uitgegeven met de steun van v.z.w.
Noordstarfonds, Gent, het Stadsbestuur van Gent en het
Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen**

Tussen legende en werkelijkheid
«Capelle van onse Live Vrouw van Seven Ween»
te Steenhuize-Wijnhuize

In de open velden, op de kam van de heuvels die in het noorden het dal van de Leenbroekbeek afzomen, staat de kapel van O.-L.-Vrouw van Zeven Weeën (1) als een eenzame getuige van de aloude volksdevotie, alleen beschut tegen wind en ontij door eën krans van linden die hun takken in elkaar hebben gevlochten tot een beschermende haag. Alleen de wind breekt er soms de bijna mystieke stilte en draagt in zijn lied het geheim van het verleden, de geschiedenis van dit Mariaoord...

Toen de velden op deze plaats nog 'Prinsbos' waren, bezet met een dichte begroeiing van bomen en struiken, paradijselijk verblijf voor herten, everzwijnen en een rijk bestand aan klein wild, zocht, steunend en uitgeput, een man zijn weg tussen het kreupelhout. Zijn klederen waren vuil en gescheurd. Zijn aangezicht en handen vertoonden bloedende striemen van de takken en doornen die zijn weg versperden : een moordenaar, op de vlucht, gevolgd door de wetsdienaars die hem zouden doden ofwel gevankelijk medevoeren om terecht te laten stellen. Zijn naam : Lieven de Vrieze. Zijn heimat : Balem. Zijn noodlot : Frankrijk en de moord er bedreven (2). Zijn toekomst : foltering en dood... Terwijl hij uitgeput neervalt, flitsen deze gedachten door zijn geest. Dan wordt alles duister, zinkt hij weg in een bodemloze diepte.

Wanneer hij bijkomt, hoort hij stemmen die luid galmend de stilte van het bos verstoren. Het eerst ziet hij zijn belagers, geboeid, onder de hoede van enkele mannen. Hij richt zich op en wordt aangesproken door een heer in jachtkostuum. Hij antwoordt, vraagt op zijn beurt en verneemt dat hij zich op Steenhuize bevindt. *God zij dank...* Degene die hem aansprak, wijst naar de trotse man op het schitterende paard die zonder stemverheffing zijn bevelen heeft uitgedeeld en nu aandacht aan hem wil wijden. Lieven stort zich voor hem neer en smeekt om zijn leven. *Je leven zal worden gespaard, over je vrijheid zal ik beslissen.* De spanning is gebro—

---

(1) Ook genoemd 'boskapel' (omdat ze in een bos stond), en 'schreikapel' (uitgelegd als zou de naam voortkomen uit de belofte, in tranen gedaan). In de loop der tijden gaf men volgende namen aan de plaats waar de kapel is gebouwd : 'Prinschenbosch' - 'Bauwenscautere' - 'Boskouter' - 'Vagt'.

(2) De naam en de moord in Frankrijk, alsmede de plaats van afkomst van de 'vluchteling' worden niet verteld in de plaatselijke traditie, doch komen voor in artikels, verschenen in het dagblad «Het Volk» dd. 23.05.1963 en 16.06.1972, van de hand van 'B.I.'. De bronnen van deze konkrete aanduidingen zijn ons niet bekend.

ken. De vluchteling barst uit in tranen en belooft ter plaatse een kapel te zullen bouwen ter ere van Maria, die zijn bede om redding heeft verhoord...

Anno 1781 verrijst er een kapel, opgedragen aan «Onse Live Vrouwe van seven Ween - de 4 wee».

Aldus luidt de legende die voortleeft onder de bevolking van Steenhuize.

Fiktie of werkelijkheid ?

De aantrekkelijke romantiek, eigen aan dergelijke legenden, weerhoudt doorgaans de geboeide luisteraar van nadere waarneming en toetsing aan de realiteit, doch is tevens aanleiding tot een voor zekerheid verspreiden van halve waarheden die op hun beurt de waarde kunnen aantasten van een lokaal monument of verschijnsel.

In casu dienen wij ons af te vragen of het reëel kan zijn dat een berooide moordenaar, rekening houdend met het feodale bestel dat toen bestond, op betrekkelijk korte termijn zich hier dermate verrijkte dat hij een kapel van deze omvang kon bouwen, of het waarachtig mogelijk was dat wetsdienaren werden gevangen genomen en moordenaars bevrijd zonder represailles van hogerhand, welke de rol is geweest van de verbeelding van het volk in aanvulling van het verhaal voor zover het aspecten betrof die de gewone mensen niet begrepen, maar toch moesten worden verklaard...

De volksmond benoemt nog steeds het bidoord met de naam *Schreikapel* of *Boskapel*. Deze tweede naam geeft een konkrete aanduiding over de vroegere omgeving van de kapel, hetgeen controleerbaar is. De bronnen brengen dan ook aan het licht dat, niet alleen de kapel midden een bos stond, doch tevens dat het bidoord van veel vroegere datum is en, voor zover de legende op feiten berust, deze dus eveneens van vroegere tijden dateren.

In 1874 vestigde Donatus Brecht, landbouwer, wonende te Steenhuize, een fondatie aan de kerkfabriek : «... aen de Kerkfabriek van Steenhuize eene som van duizend francs met last van daarmede te onderhouden van binnen en van buiten de *Kapel* van onze lieve vrouw ter schreyen, in den *princenbosch* te Steenhuize» (3).

---

(3) Testament bij notariële akte van 6 oogst 1874. (Kerkarchief Steenhuize)

Deze bron verschaft nieuwe gegevens : het bos ronde de kapel behoorde toe aan de prins. Oude archiefstukken verstrekken sporen van dit bos en de kapel :

*Op desen Xen febr.s 1693 hebbe ick onderschrevenen ghesworen landtmeter ghemeten ten versoecke vanden bailliu Schautheer binnen de princel(yckhede) van Steenhuysen het slachaut toebehoorende mijn heer den prince staende opden borrenbrouck ende **opden bosch bij de capelle** ende er gemeten so verre het voors'haut es staende...*

...

*Item de eerste partije **opden bosch bij de capelle** behinnende van inde noorden lanckx den cleenen voetwech, groot tot IO IIII Roeden.*

...

*Item de vijfde partije op den sels **bosch bijde capelle** ende de leste groot tot LXXII R. II voethen. (4).*

*«Op desen 20 en feb.s 1694... hebbe ick ghemeten... het slachaut staende inden **bosch bijde cappelle** suyt den cleeuwe noort den cleenen voetwech... es ale te saemen groot bevonden tot*

IIII dacht XI R. XV.» (5).

De oude lopers en landboeken duiden dat deze verwijzingen enkel kunnen slaan op de huidige schreikapel, of de kapel die er voor de huidige stond en zonder enige twijfel dezelfde naam droeg. De fondatie van 1874 toont aan dat blijkbaar de eigendom van de kapel behoorde aan de kerkfabriek, minstens het bezit en het genot ervan, zodat het archief van deze kerk daaromtrent gegevens bevat. Er zijn verwijzingen, schaars, maar vrij belangrijk.

Het «Register des Broederschaps van Onse L' Vr' van VIIen Ween Inghestelt binnen de prochiaele kercke van Steenhuise. Desen Eerbedachten II en Sondag van September 1703» houdt naast de machtiging tot oprichting door bisschop Humbertus Guilielmus a Precipiano de dato 09.02.1703, tevens een pauselijke akte, bevestigende een aflat voor wie onder de gestelde voorwaarden had gebiecht en gecommuniceerd «in ecclesiam, seu **cappellam**, vel oratorium...» (6).

De omvang van de kapel en de belangrijke plaats ervan in het gods-

---

(4) (5) Processen-verbaal van houtschatting door beëdigd schatter Van Oudenhove op vordering van de Prins. (O.G.A. Steenhuize in R.A. Ronse). Met «slachaut» wordt bedoeld slaghout of kaphout. Ook de term rasphout wordt hiervoor gebruikt.

(6) Register van de Broederschap van O.-L.-Vrouw van Zeven Weeën dd. 1703 opgericht. (K.A. Steenhuize).

dienstig denken en leven vindt u geïllustreerd in een fondatie uit de 17^e eeuw. In 1677 testateert Anne Reguwaert, dochter van Adriaen, : «...voorts maeke ick aen de *capelle te schreye van onse Lieve Vrouwe van seven Weeën* op Steenhuysen een rente van een pond groote sjaers mij van ghelijcke competeerende int voorseyde sterfhuys van mijnen heerroom (deken en pastoor van Schorisse) ...op den laste van in de cappelle jaerlickx ten ee(uwe)ntlighen dage gecelebreert te worden twee gesongen missen, een ter eere van den H. Antonius van Padua... d'ander ter eeren vande seven weeen van onse lieve vrouwe vrijdach voor palmsondach...» «Verder geve ick aen tvoorsejde cappelleken van Steenhuysen een partye saylant ghelegen binnen de meyerije van Winhusen... op last van int capelleken te doen jaerlickx twaelf ghelezen missen tot mijne intentie... Den celebrant zal hebben (uit de 'ghemeyne collecten') neghen stuyvers, den coster twee voor ieder messe, de rest tot onderhoud van t cappelleken...» (7).

De kapel van O.-L.-Vrouw van Zeven Weeën te Steenhuize. Anno 1781 ge(her)bouwd.

Het kerkarchief voert ons naar de zeventiende eeuw, doch andere bronnen verleggen het bestaan van de kapel nog honderd jaar vroeger.

Op zijn «Nova et accurata comitatus et ditionis Alostanae in Flandria Imperiali tabula» duidt Sanderus de 'Screy capel' aan. De kaarten in zijn werk «Flandria Illustrata» (1641) duiden alleen de belangrijkste kastelen

(7) Testament oogst 1677 († 31.08.1677) - (K.A. Steenhuize).

en gebouwen aan zodat de vermelding van de kapel alleen reeds voldoende zegt over haar betekenis in die tijd, wellicht niet als oogverblindend monument, doch wel als bedevaartoord (8).

De «Minute van den nieuwen Cartulairen der Princelickheit van Steenhusen» opgemaakt door Jean Pamelart anno 1576 vermeldt een rente, vervallen met maart, op «een stuck lant ende brouck geheeten tcap-pellevelt en tcappellebroucxken ghelegen ter Crimpt» (oost de kapel naar de Eersbrugghestraete-nu Holmanstraat, toe). De rente beliep 1 1/4 hoop evene (haver) (9).

De gedenksteen boven de ingangspoort van de Schreikapel bevat het jaar 1781. Uit bovenstaande gegevens blijkt dat de kapel minstens een paar eeuwen vroeger bestond.

In de legende schenkt de heer het leven aan een moordenaar en worden de wetsdienaren aangehouden. Laten wij nagaan welke het toenmalige beschikkingsrecht van de heer in dezen omvatte.

«... et quant aux bannis de quelque part qu'il soient ils y sont francs, moiennant qu'ils en pren(d)ent la grace et licence de nous ou notre (dit) bailly laquelle grace leur peut etre revoquee quand bon nous semblera...» (10)

«... item la franchise pour tous bannis lesquels sont en sceurte (sécurité) tant qu'il plait audit prince...» (11).

«Het is niet geoorloofd aan enige deurwaarder van de Raad van Vlaanderen, boden of luitenanten, officieren van de zetel, hetzij gelijk welke andere officieren, *particulier of justitieel*, om het even welke ordonnantie, aanmaning of exploit te betekenen noch er om het even welk voorbehouden rechten van de provincie of gelijkaardige uit te oefenen;

---

(8) Antonius Sanderus, «Flandria Illustrata» 1641.

(9) «Minute van den nieuwen Cartulairen» door Jean Pamelart als hoogbaljuw en ontvanger van Steenhuize. (O.G.A. Steenhuize in R.A. Ronse).

(10) Akte : uittreksel uit het register van rapporten van lenen gehouden van het graafschap Henegouwen (Steenhuize hing af van Silly), met verhef voor het leenhof van Mons, anno 1502, berust in de Rekenkamer van de vorst te Lille. Verhef door Jan van Brugge, heer van Gruuthuse, prins van Steenhuize. (O.G.A. Steenhuize in R.A. Ronse)

(11) Akte van verhef door Filips van Egmont, prins van Gavere en Steenhuize ten overstaan van het leenhof te Mons anno 1859. (R.A. Bergen/Mons - Ann. cercle archéologique d'Enghien IV, 13).

eveneens is het verboden er om het even welke in kracht van gewijsde gegane beslissing ten uitvoer te leggen» (12).

Ontegensprekelijk beschikte de heer Prins over vrijheid en leven van de bannelingen. Steenhuize had trouwens de drie graden van justitie. Even onbetwistbaar is dat op het grondgebied geen vreemde officieren werden geduld, tenzij met uitdrukkelijke toestemming van de heer wat zelden gebeurde, daar de uitoefening van het openbaar gezag en uitvoering van titels (behoudens wanneer het ging om aangestelden uit keizerlijk gezag en van de Grote Raad van Mechelen) werd voorbehouden aan de eigen officieren. Er zijn vonnissen bekend waarbij vreemde officieren, in de uitoefening van hun ambt te Steenhuize, werden aangehouden en zwaar bestraft, zelfs met de dood.

Blijft nog te peilen : het ontstaan van de benaming *schreikapel* (ter schreien, ter schreyen, screy capel). Het is een naam die gegroeid is uit de volksgeest, waar weën en smarten gewoon synoniem zijn van schreien, uitdrukking van een diep verdriet, gebazeerd op de eeuwenoude verering voor de lijdende Moeder Gods (*).

Volgens aanduiding in Brepols dagmissaal heeft Pius VII de feestdag van de zeven smarten van de H. Maagd ingesteld ter herinnering aan de verbannen priesters onder het bewind van Napoleon. Deze zin sticht verwarring. Deze Mariaverering is van veel oudere datum. De sequentia van deze feestmisviering (15 september) houdt het aangrijpende 'Stabat Mater' in, de aanroeping van Maria, staande aan het kruis waarop haar zoon te sterven hing (13).

Ditzelfde 'Stabat Mater' houdt ook in zich de kern van de verering van de Moeder van zeven smarten ; de mens in zijn medelijden met de

---

(12) Gewoonterecht van Steenhuize. Voor het eerst op schrift gesteld in een codificatie in 1760. Deze bepaling werd voorzien onder art. 2. (O.G.A. Steenhuize in R.A. Ronse).

(*) Toponymisch heeft het soms een andere betekenis, zie Marcel DAEM, *Votiefschilderijen en Mirakelboek van Kapelletje Schreiboom te Gent*, Gent 1975.

De plaatsnaam wijst op het bestaan van twee wegen aldaar in deze onmiddellijke omgeving van de kapel. De oudste verering van O.-L.-Vrouw kan aan de schreiboom geweest zijn, waar nadien een kapel werd gebouwd die de naam van de plaats «Schrey» overgenomen heeft.

(13) «Stabat Mater dolorosa, juxta crucem lacrimosa, dum pendebat filius. Cuius animam gementem, contristatam et dolentem, pertransavit gladius». Deze enkele woorden om-

Moeder Gods bij haar gekruisigde zoon («quis est homo qui non fleret, matrem Christi si videret in tanti supplicio ? » : welke mens kan zijn tranen bedwingen indien hij de Moeder van God in dergelijk lijden ziet ?) en tegelijk de vergelijking met het eigen lijden met de bijpassende gevolgtrekking dat niemand alleen het kruis van de wereld draagt, waaruit dan troost wordt geput. De eigen smart wordt geprojecteerd in het lijden van Maria en er als het ware in opgelost («Fac me tecum pie flere...»). Midden de natuur kwam de ongelukkige zijn nood klagen aan de Moeder van smarten, alleen om ongedwongen zijn ziel uit te storten, om ongedwongen zijn tranen te storten om het ongeluk dat hem was overgekomen. De kapel was de klaagmuur...

Waar dan nog biezonder de moeder-kind binding werd geïllustreerd werd de schreikapel een druk bedevaartsoord, niet alleen voor hen die in droefenis verkeerden, doch evenzeer voor de moeders die met hun kinderen Maria's zegen kwamen afsmeeken om hen van ziekten te genezen, of om het ongeluk af te wenden, hen te behoeden tegen het lijden. Een paar decennia terug waren zelfs nog enkele ex-voto's aanwezig, herinnering aan verhoorde beden.

De belangrijkheid van deze bidplaats blijkt ook uit het feit dat ze, telkens wanneer ze verviel, met meestal vereende krachten tot herstel werd overgegaan. Dergelijk herstel of heropbouw verklaart de datum 1781 in de voorgevel. Een nieuwe restauratie werd doorgevoerd in 1926 waarbij prachtige glasramen werden geplaatst door de voornaamsten en meest goeden van Steenhuize. Dat daarbij niet steeds alleen godvruchtigheid een rol speelde kunnen we konstateren in het glasraam met voorstelling van de H. Amandus. Dit raam werd geschonken door Amandus Roman, die het gepast achtte er de voorstelling van zijn naamheilige te laten op aanbrengen, en met dit pittig détail dat de heilige in de ene hand zijn predikstaf houdt, en in de andere... een enigszins gelijkende voorstelling van de kapel, stille referentie naar de ruime financiële inspanningen die Amand zich voor de restauratie had getroost.

De traditie van de bedevaart heeft stand gehouden tot omstreeks 1960 waarbij ieder jaar een plechtige processie vanuit de kerk vertrok

---

vatten de zeer rijk emotioneel geladen beschrijving van het meest dramatische diepmenselijk lijden : dat van de moeder om haar stervend kind. Onze Lieve Vrouw van Zeven Weeën werd veelvuldig voorgesteld, met een met zeven zwaarden doorboord hart, voorstelling die teruggaat op dit 'stabat Mater' en de 'zeven smarten'. Het glasraam boven de ingang van de schreikapel stelt de Moeder Maagd voor met een door een dolk doorboord hart.

naar de schreikapel, met in stoet de verschillende verenigingen van de gemeente, voorstellingen van taferelen uit heiligenlevens en het Evangelie. De priester die het H. Sakrament droeg, besloot de prosessie. Door nieuw verval en vandalisme werd dit gebruik stopgezet. Immers werden in de kapel stoelen stukgeslagen, beelden gebroken, het altaar stukgestampt, de glasramen met stenen stukgeslagen. De vogels vinden er hun nachtverblijf en maken er een stal van... En toch zal opnieuw de kapel in ere worden hersteld. Inmiddels kunnen we beamen met Constant Eeckels «Hoe eenzaam-treurig staat het beeld der Lieve Vrouw van smart, in schemerdonkren tempel, met een degen in het hart...» (14)

Doch keren wij nu terug naar de legende.

De geschiedenis van de vlucht voor achtervolgers en de redding door de Prins, op jacht in zijn bossen, evenals de gevangenneming en bestrafing van de vreemde (partikuliere of justitiële) officieren komt aanneembaar voor. Deze feiten worden niet gefantazeerd door de volksverbeelding die trouwens met verbazing heeft overdacht hoe zulks mogelijk was. De vluchteling was een bemiddeld en eerder verfijnd man die om een of andere politieke of wie weet zelfs vrouwenhistorie is moeten vluchten voor zijn sterkere konkurrent, achtervolgd door de wellicht partikuliere militie van deze konkurrent. Hij kan Steenhuize, vrijheid met verre roep, bereiken en wordt uit de handen van zijn belagers gered. De Prins verneemt zijn geschiedenis en helpt de vluchteling voor zoveel mogelijk zijn vermogen te recupereren wat blijkbaar voldoende opbrengt voor het bouwen van de kapel, uit dank opgedragen aan de Moeder van Seven Smarten, indachtig het leed dat de vluchteling zelf heeft moeten doorstaan. Wanneer de vluchteling sterft, schenkt hij de kapel aan de kerk, vertegenwoordigd door de pastoor die dan nog leeft van de opbrengst van de curégoederen en de door weldoeners gevestigde renten.

In de hoger uiteengezette kontekst wordt de kapel ter schreien te Steenhuize een waar bedevaartoord, is een paar keer ten prooi geweest aan verval doch wordt telkens hersteld. Omstreeks 1960 blijkt zij opnieuw aan verval bloot te staan. Bovendien zorgden enkele vanden voor zware onherstelbare vernieling van altaar, beelden en glasramen. De kapel lijkt

---

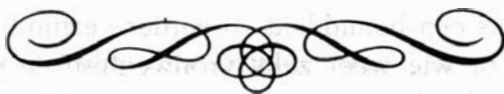
(14) Vers van C. Eeckels, geciteerd in 'Geschiedenis en beschrijving van de kerk van O.L. Vrouw Hemelvaart en de H. Catharina te Steenhuize' door Z.E.H. Temmerman M., pastoor te Steenhuize. p. 29 waar trouwens wordt gewezen op een houten beeld van O.-L.-Vrouw van Smarten in de kerk zelf, gift van wijlen pastoor De Pessemier anno 1892.

met verdwijning bedreigd, het dak is gedeeltelijk weggeslagen door stormwind, het torentje is naar beneden gestort, de muren en plafonds slopen vocht en brokkelen af...

In 1977 komt de kapel, inmiddels privé-bezit geworden, samen met omliggende gronden in handen van een nieuwe eigenaar. Het eerste werk van deze «onbekende vreemde» is de herstelling van de kapel, vernieuwing van het dak waar nodig, herbezetten van muren en plafonds, herschilderen. Zelfs plannen voor restauratie van het klokketorentje behoren tot de mogelijkheden. De man begrijpt de waarde van de bidplaats en is bemiddeld. Hij kan de restauratie aan met privé-middelen, heeft eerbied voor 'Onse live vrouw van seven ween'... Mogelijks heeft hij diepe ervaring over zorgen en van pijn en beleeft hij de zin van het 'stabat Mater dolorosa'...

«L'histoire se répète» zelfs op de grens tussen legende en werkelijkheid.

Marc VAN DEN BERGHE

Koeiers in Sint-Martens-Latem en omgeving

Tussen de koeiers van de beide kanten der Leie was het altijd herrie en leute. Ik had er een heerlijke jeugd!

Leerne, Baarle, Drongen met de wijk Keuze helemaal langs de Leie gelegen, was voor ons *Overleie*, Deurle-Latem, was het deel van Latem dat Baarlehoek genoemd werd, omdat het kerkelijk Baarle was, Afsnee anderzijds.

Gewapend met de *dzakke*, een zweep met korte stok en lange koorden, of soms met droge tot koord gevlochten wissel, konden zij een klankspel doen daveren, dat de hele streek doorklonk, en af en toe _un lied, dat immer een uitdaging was, roepend of zingend :

*Overleidse brakken
Vlooiën met zakken
Luizen met hopen
Ge'n hebt geen geld om brood te kopen
Ge moet het gaan schooiën !
Van alooie, van alooi, van alooi...*

Dat duurde zo de hele dag en als de kamp en de uitdaging ten hoogste was, vlogen de kleren af en werd het uitgevochten, in hun bloten in het water van de Leie. Al wat in Overleie lag, waren Overleidse brakken. 's Middags stuuten (boterhammen) met koude koffie als eten.

De dzakke moest ook dienen om de koeien weg te houden uit de velden der groenteboeren van Baarlehoek (Baarlhoek in de volksmond) en uit de rapen en de beten. De meers van de Vynckes lag aan de draai der Leie en vormde zo bijna een groot meer, met drie mooie tronken op de boord. Dat was hun geliefkoosde zwamplaats en daar kwamen ze ook kampspel houden om 't meest laweit te maken met hun dzakken en melkander te treiteren en uit te schelden.

Aan Vynckes tronken leerden wij zwemmen. Dat was een heel ritueel : eerst de kloeffen en kousen uit, de broek uit of opgesloofd en dan *waterterten* voorzichtig op de boord; daarna als we wat durf kregen *goorken kruipen*; alles uit en zo ver men nog grond of goor voelde, plonsen en kruipen en pletsen, om dan eindelijk, als we goed zwemmen konden, te duiken van af de tronken van Vynckes meers.

Vyncke's tronken te Sint-Martens-Latem

De foto toont de eerste tronk, met een oude visser van Latem. Dat was de duiktronk voor de rakkers. Dat was een goddelijke tijd voor ons. Ik heb er wel honderd keer van geduikeld.

Baarlehoek was een deel van Latem gemeentelijk, en kerkelijk Baarle. De doden moesten per boot de Leie over, naar de kerk van Baarle. Op ieder hoek zat een soort lijkbidder. In die zin verliep het met een trouw of met een doop, maar dan was de boot versierd en soms zat er de man met zijn *trekzak*, de akkordeon. Hij speelde muziek. Stel u dat eens voor ! Dàt heb ik in mijn jeugd dikwijls bijgewoond. Nu is Baarlehoek kerkelijk Latem geworden.

Aan de Leie achter de kerk lag de abdijhoeve en het huis van de baljuw, waar mijn vader en mijn grootvader geboren is. De hoeve had al haar meersen aan de overzijde van de Leie, en het vee moest 's morgens opgejaagd door de koeiers de Leie overzwemmen, en 's avonds naar de stallen terugkeren door de koeiers met hun dzakken vergezeld en samengebracht.

Langs Overleie lag een groot boerenhof, Keuze geheten, met veel koeien en koeiers. U kunt u voorstellen als de koeiers van de beide hoeven aan de slag gingen hoe het er aan toe ging.

*Overleidse brakken
Vlooiën met zakken...*

Ik heb met mijn vader de volkstelling van Latem gedaan, dat toen officieel Sint-Martens-Latem noemde, met ongeveer 1.350 inwoners. Nu gaan we naar de 7.500, zonder die er bij te nemen die niet ingeschreven zijn. Ge kunt denken wat er van het mooie rustige Latem uit mijn jeugd geworden is.

André VYNCKE

.....
In bijlage vindt U een overschrijvingsbulletin voor het vereffenen van uw jaargeld 1980. De jaargelden zijn ongewijzigd gebleven, gewoon lid 350 F; gezinslid 120 F; derde leeftijd 300 F; beschermid 600 F; steunend lid 1 200 F; abbonement binnenland 400 F; abbonement buitenland 500 F.
.....

Ontdek de Vlaamse Volksboeken!

Boeken die van oudsher onder het volk hebben geleefd en door de eeuwen heen door honderdduizenden werden geliefd en gelezen!

Het Leuke Leven van
Tijl Ulenspiegel
De Bokkrijders
De Schone Historie van
Ridder Malgijjs
De Vier Heemskinderen
De Bender van Bakelandt
Delen 1 en 2
Pastoor Heldewijs,
de Vlaamse Don Camillo
Sagen en Legendes
in Vlaanderen
Smadje Smeex en
Heer Halewijn
Baas Ganzenpomp
Genoveva van Brabant
Delen 1 en 2
Cartouche en de Binders
van de Pijpelheide
Vlaamse vissers
en Waterduivels
De Boeren van Olen
Vlaamse Sproken
Lange Wapperen Kludde-
Reinaard de Urs
De Urolijke Daden van
Keizer Karel

Deze luxe-uitgave is een verzameling van de Vlaamse kultuurschatten uit vroegere eeuwen, maar in een moderne, vlot leesbare en boeiende vorm gebracht voor volwassenen. De serie werd bovendien rijkelijk geïllustreerd met meer dan duizend oude platen. Het betreft hier geen verminke of gecensureerde uitgaven, maar moderne bewerkingen van de originele « ongekuisde » boeken.

Dok op technisch gebied mag deze biblio-fiele uitgave als een unicum worden beschouwd: groot formaat 25 x 21 cm, goudstempeling op gewatteerd Balacron 3000, voorzien van leeslint en kapitaalband en gedrukt op houtvrij wit editiepapier.

Valentijn en Ourson
De Voetbranders
Floris en Blankefloer
Groot oeders Raadselboek
De Drie Haren
van de Duivel
Fortunatus' Beurs
en Wenshoedje
Het Vroom en Urolijk
Leven van Pastoor
Van Haecke
Tijl Ulenspiegel
in de Oorlog
De Reizen van
Sint-Brandaan
Vollshumor op Vlaamse
Uithangborden
Robert en Bertrand
Delen 1, 2 en 3
Kempische Volks-
vertellingen
De Wandelende Jood
en Lanselot van
Denc arken
Jan van Parijs en Mariken
van Nicumeghen

25 exclusieve kunst-reproducties gratis!
Dit geschenk sturen wij graag volkomen gratis aan al degenen die kennis willen maken met de biblio-fiele uitgave van « Vlaamse Volksboeken ».

Reserveringskaart

Stuur mij meteen gratis de exclusieve kunstmap « Tijl Ulenspiegel », bestaande uit 25 reproducties van vroege drukken (houtsnedes), gedrukt op Ossekop kunstdrukpapier.

Verder wens ik mij graag te abonneren op de 36 luxe-delen « Vlaamse Volksboeken ». Ik regel maandelijks (en pas na goede ontvangst) 470 fr. (+ port) per boek.

Indien ik niet tevreden ben, zend ik u de eerste 2 boeken binnen de 7 dagen na ontvangst terug in de originele verpakking.

Ik behoud in ieder geval de gratis kunstmap.

Naam ..... Voorn. ....
..... straat, nr. .... bus .....
Postnr. .... Gemeente .....
Telefoon ..... Handtekening .....

Terug te zenden aan: **Uitgeverij Beckers - 2180 Kalmthout**
(Als drukwerk, onder omslag a.u.b.)

790901-OV0

In Memoriam

Roger MARTENS-d'EXSTEYL

† 26 januari 1979

De meeste Gentenaars en velen daarbuiten kennen hem onder zijn schrijversnaam Roger d'Exsteyl, naar de naam van zijn moeder. Hij publiceerde een reeks essays, belangrijk voor de kennis van literatuur en volksleven tegelijk, o.a. over Jean Ray *Jean Ray tel que je l'ai connu*. Verhalen van hem verschenen gebundeld, o.a. *De gezellen van de angst*, *Souper met Vleermuizen of Steekspel met schimmen*. Zijn Roman *De dames Verbruggen*, in pocketuitgave gepubliceerd als *Rapsodie in Bloed*, diende voor dr. Jean Daskalidés als basis voor het draaien van een film : het gegeven van een politieroman om een blik te gunnen (in zijn merkwaardige voorliefde) in en rond het kader van okkulte belevenissen. Hij betitelde zich zelf wel eens *l'enfant chéri de l'ange noir*. Hij kende en diende Gent, eerst bij de Radiodistributie te Ledeborg, nadien bij het dagblad De Gentenaar. Hij publiceerde in Toerisme in Oost-Vlaanderen, orgaan van de Federatie voor Toerisme. Soms leek hij persoonlijk een geheimzinnig personage, onder zijn donkere bril en in zijn vel-over-been-lichaam. In zijn ziekte sleepte hij zich voort van het ene instituut naar het andere, op zoek naar rust en soelaas voor zijn gepijnigde geest en lichaam. Hij is een onvergetelijk figuur voor degene die de Arteveldestad langs publikaties in de krant en bepaalde literatuur, inzake volksleven zal willen doorgronden, in het spoor van de hoogmeester Jean Ray, alias John Flanders. Het okkulte bond en boeide hem. Zou zijn leven onontkoombaar tragisch eindigen ?

Op amper tweeënvijftigjarige leeftijd werd hij verkoold in zijn woning aangetroffen. Naast zijn kennis en weergave van sommige aspecten van ons volksleven verdient hij een eresaluut, samen met zijn echtgenote, voor zijn belangstelling in de problemen van de gastarbeiders en voor de hulp die zij hun leverden.

Renaat VAN DER LINDEN

Bij het ter perse gaan van ons tijdschrift vernemen we het overlijden op 1-11-79, ten gevolge van een verkeersongeval, van de heer Gaston VAN PETEGHEM, oud bestuurslid en lid van de kaskommissie van de Bond. Een In Memoriam verschijnt in volgend nummer.

K. VAN ISACKER «Mijn land in de kering»

Historiografie werd in de loop der eeuwen op verschillende wijzen beoefend. Vanouds noteerden schrijvers de daden van hun volk of van hun heer en dat dan meestal op een heroïsche wijze. Sinds Herodotos al streven geschiedschrijvers ernaar de feiten te duiden, de causaliteit ervan te geven. Weer anderen trachtten de grootheid van de natie of de triomf van een ideologie te bezingen. Afwisselend is de historie subjectief of objectief behandeld alnaargelang de doelstelling van de schrijver. Het meest betrouwbaar is ongetwijfeld die geschiedschrijving die op een wetenschappelijke wijze te werk gaat, dus zo objectief mogelijk, en met haar onderzoek wil bijdragen tot de kennis van een ontwikkeling. Vanzodra een historicus het recente verleden tot voorwerp van zijn studie maakt, kan worden verwacht dat hij bij de interpretatie bewust schrijft vanuit een overtuiging, een levensvisie en zoekt naar wat die voorbije decennia te betekenen hebben voor het heden en voor de toekomst.

Dit laatste is het geval met *Mijn land in de kering* door K. Van Isacker. Deze Vlaamse historicus is in ruimere kring bekend geworden door zijn onderzoek in de repressie-affaire Irma Laplace en door *Het land der dwazen*. Zijn nieuwste boek, *Mijn land in de kering*, waarvan het eerste deel, *Een ouderwetse wereld*, in '78 verschenen, kende een voor ons taalgebied opvallend succes : de pers zong de lof van dit boek, het kreeg prijzen en onderscheidingen en het beleefde, spoedig na het verschijnen, een tweede druk.

Vanwaar die onverwacht grote belangstelling voor een sociologisch historische studie ? In dit eerste deel handelt Van Isacker over de geschiedenis van ons volk sinds de oprichting van België, maar dan op een wijze die tegemoet komt aan twee trends die thans aan bod zijn. *Ten eerste, hoe ervaart en ondergaat de volksmassa de historische verschuivingen ? Ten tweede, is zo'n evolutie gunstig of ongunstig voor de gemeenschap en het individu van vandaag ?* Bij Van Isacker dus geen 'steriele' geschiedschrijving over de wording van de natie, het grote spel om de mach en zijn duistere intriges, geen leiders en demagogen, geen pracht of decadentie van een hofhouding enz...; bij hem gaat alle aandacht naar de levenswijze van de burgers en de volksmensen in een mozaïek van momentopnamen : het landelijke of stedelijke milieu waarin hun dagelijks leven speelde, het werk, het vermaak, de volksgebruiken, het onderwijs, de sport, het alcoholisme, de pers en lectuur, geloof en ongelooft, de kunst, de technische nieuwigheden... Over dit alles en zoveel meer bevat het werk een rijke verzameling aan getuigenissen, bovendien verlucht met smaakvol gekozen illustraties : etsen, schilderijen, tekeningen, foto's, affiches. Dit beeld van een vrij recent volksleven heeft dus zeker aantrekkingskracht uitgeoefend.

Wellicht zou ook deze vorm van geschiedschrijving, zij het dan over het eigen volk in de vorige eeuw, zich niet veel onderscheiden van de andere 'gefossiliseerde' studies, zoals J. Huizinga, J. Carcopino, A. Romein, A. Lefranc en anderen die hebben opgesteld over het dagelijkse leven van een gemeenschap in een bepaald tijdvak, ware er niet dit streven van K. Van Isacker om 'sfeer en toon' van de veranderde samenleving bij ons te vatten. Vanuit zijn engagement, het christelijk geloof en de bekommernis om de mens en zijn geluk, verhaalt hij hoe ons volk uit zijn landelijke eenvoud is weggehaald en de weg naar de industrialisatie opging, hoe die mens, ondanks ontberingen, ziekte en zware arbeid, een wereld verloor die naar zijn maat was gemaakt, en een nieuwe wereld binnentrad, waarin hij werd losgescheurd van alle waarden die hem een houvast hadden geboden, maar waarvoor hij in ruil materiële voordelen zou genieten. In het begin van de twintigste eeuw had de gemiddelde volksmens het beter, maar hij staarde zich blind op de techniek en verstoorde de geestelijke groei die het waardevolle behoudt. Ziedaar de andere reden voor de belangstelling die het werk

geniet : de jonge generatie heeft geen vingers genoeg om er de kwalen van de gemechaniseerde samenleving mee aan te wijzen en wij allen vinden in «Mijn land in de kering» hoe het allemaal is begonnen.

Voor K. Van Isacker is de techniek de doos van Pandora. Zijn visie op deze ontwikkelingsfase is pessimistisch : hij ziet vergroeiing, verwording, teloorgang. De mens koos niet voor een poëtisch leven in de natuur, wel voor de beheersing van de natuur waarvan hij stoffelijk zoveel beter zou worden. En dat vindt de auteur jammer. Het is duidelijk dat hij die lijn, met aanzet in de late negentiende eeuw, zal doortrekken naar 1980.

Er is inderdaad veel verdwenen in relatief korte tijd; zowel uiterlijk als innerlijk ontstond een grote kering, maar is het niet eenzijdig te beweren dat het kleinschalige dorpsleven midden een weidse natuur en een christelijk gestempelde levensweg de waarden zijn die de mens heeft opgegeven zonder daarvoor iets in de plaats te hebben gekregen ? Bij de lectuur van het boek was het me wel eens alsof ik opa weemoedig hoorde vertellen over zijn jonge jaren toen alles zoveel beter was. Houdt dit terugblikken in de tijd niet het gevaar in te idealiseren ? Heeft die negentiende-eeuwse landman wel de vreugden van dat pastoraal bestaan gekend en beseft ? Heeft hij zich niet nederig geschikt in het lot dat hem deed opzien naar de weinigen aan wie het leven zoveel kansen bood ? De veraderingen die zich in de 20ste eeuw voltrokken, gebeurden zo snel en onstuitbaar dat de mens geen tijd kreeg om zich te bezinnen. Het is goed op de gevaren, tekorten en ziekten te wijzen die in een maatschappelijk bestel opduiken, maar men kan geen ei eten zonder de schaal te breken.

De auteur heeft het recht zijn visie, zijn interpretatie van de gebeurtenissen te geven. Hij verdedigt zich voortreffelijk. Zijn compilatievermogen is bewonderenswaardig en hij hanteert een trefzekere stijl die in een compacte formulering of met een sprekend gekozen detail sfeer scheidt. Het is boeiende lectuur, geen saai geschiedverhaal.

Het spreekt vanzelf dat dit boek rijkelijk stof heeft gezocht in de volkskundige studies over die periode; het onderzoekswerk van zovelen wie het volksleven nauw aan het hart ligt, krijgt hier volop waardering. In dat ruime historische kader zijn opgenomen de volksgebruiken naar aanleiding van geboorte, huwelijk en overlijden, bij verhuizing en jaarfeesten, er is het klompenvuur, het poppenspel, de herberg, de linde als lots- en geluksboom; hij brengt de kermessen ter sprake, het gansrijden, de hanegevechten, de dorps theaters, de bedevaarten, 'erotische' spelletjes, de amuletten, de ambachten die verdwenen zijn... Hij toont hoe deze gebruiken inherent waren aan het bestaan van de landelijke mens, want ze leggen zijn ziel bloot in haar naïviteit, ze evoceren een leven dat zich natuurgebonden op het ritme der seizoenen voltrok.

De uitgeverij «De Nederlandsche Boekhandel» heeft voor een mooie presentatie van dit werk gezorgd. Jammer is wel dat nogal wat onzuiverheden (spelfouten, verkeerde interpunctie, flandricismen) de overigens vlotte taal ontsieren.

L. VAN DE VELDE

**De tentoonstelling «Kant uit Katelijne's hand»
van 15 september tot 14 oktober 1979
in het Museum voor Volkskunde te Gent**

Geroemd in buiten- en binnenland

De Bond heeft het zijne ertoe bijgedragen om de kantwerkstukken van de leden van zijn Kantklub Sint-Katelijne op kunstzinnige manier in het Museum voor Volkskunde te Gent te exposeren.

De opbouwsters hebben alle stukken derwijze geëxposeerd dat ze de bewondering afdwongen zowel van de buitenlandse als de binnenlandse bezoekers. Bij sommige bezoekers kwam het zelfs onbegrijpelijk voor hoe het in deze tijd van drukte en overspanning mogelijk is meer dan vierhonderd uren te klossen aan één kantwerkstuk.

De zaal was te klein om het overgroot aantal aanwezigen toe te laten de feestrede van de Voorzitter Gustaaf Weze van de Kantklub (1), de uitvoering van oude kantwerkliederen (2) onder leiding van Marie-Jeanne De Smet, en de overhandiging door de Katelijntjes van een prachtig tafelkleed in kant als geschenk aan het Bestuur van de Bond, bij te wonen.

Verheugd dankte Renaat van der Linden, voorzitter van de Bond als volgt :

HULDE AAN DE KANTWERKSTERS

De Latijnse dichter Horatius werkte zich als zoon van een vrijgelatene op, tot vriend van de eerste keizer Augustus en hij betitelt zichzelf als : *unus multorum* : ik ben een gewoon lid van de maatschappij, «één van de velen».

Die man stond door zijn levenswandel en geestesgaven boven tal van zijn tijdgenoten en boeit nog elke dag vele lieden. Die verklaring geldt en telt niet voor hem : één van de velen.

---

(1) WEZE, G. : *Feestrede*, O.V.Z. nr 5/1979, 163-176.

(2) - *Wij hebben ons kusje in 't kasje geborgen;*

- *Spellewerkstersmesdag;*

- *Kom kinderkens;*

- *Het scherrewerkje;*

- *Dansen in een wegeltje.*

Kijkkast met kantwerkstukken

Foto E. Claeys

Deze verklaring van een vooraanstaand dichter uit het begin van onze tijdrekening staat me voor de geest, op het ogenblik, dat we een éinig geschenk mogen aanvaarden.

De Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen beleeft echt en oprecht een plechtig ogenblik. Vele juffrouwen en dames hebben hun tijd en hun kunstzin aan dit werk besteed. Deze dames en juffrouwen behoren niet bij de groep : una multorum, één van de velen. Zij staan boven de maatschappij.

Kant roept vele beelden te binnen. We kunnen er talrijke beschouwingen aan vastknopen. «Kant is een teken van een band.»

Daar zit de technische kant : de handen, de vingers, vlug en vinnig, de aandacht van de geest en de ogen, bestendig waakzaam. Hier past een titel : hand- en geestesarbeid tegelijk.

Maar de hand- en geestesprestatie is in de geschiedenis niet immer door juffrouwen en dames als een soort vrijetijdsbesteding geleverd. Daar rijzen beelden van kinderen, die veel arbeid leveren, vóór ze volwassen zijn, en daar rijzen beelden van oude vrouwen en jonge moeders die vele, vele uren per dag over het kantwerk gebogen zitten. Dat is ook een band doorheen de geschiedenis die niet zover achter ons ligt.

Het ligt niet in mijn bedoeling punten uit de historiek te belichten, maar om het heden te zoenen en te zoeken, dit glorieus heden : de band van deze juffrouwen en dames in hun hand en hun geest : vingers en aandacht, zorg en initiatief, daad van creativiteit !

Hier ligt een teken en taal van een samenwerking, die uitzonderlijk is en die benijdenswaardig is. De Koninklijke Bond dient zich in hulde en dank te buigen, met zijn honderden leden, om deze daad van volksopvoeding, een daad met 'n gulden draad : een daad van tien jaar ononderbroken werking, van hand tot hand, van hart tot hart, van geest tot geest. Het resultaat van deze innigste verbondenheid straalt als een fantastische zon over dit werk en over dit feest. Werken kan nog feest betekenen, hier dubbel en dik : daar glanst de band horizontaal en vertikaal : van de leermeesteressen naar de werksters, en van de juffrouwen en dames onderling. Deze twee lijnen lopen niet recht, maar gebogen, mild en zacht, gebogen met de rijke kleuren van een regenboog die deze personen snoert, gebogen met de lijnen van het hart, naar het hoogtepunt van het hart : de vlam van de geestdrift die hen drijft, in respekt voor elkaar, in dienen wederzijds, in het stijgen samen.

Kijkkast met kantwerkstukken. Foto : E. Claeys

Daar ligt de hóógstaande en vóóranstaande band : dat elk lid van de Sint-Katelijne Kantwerkclub uitgestegen is boven zichzelf, én boven de anderen, in het dienen van de goedheid en de schoonheid tegelijk : de goedheid en adel van het hart dat zich plooit naar de medemens en dat zich tooit met gemeenschappelijke verrijking, in het bereiken van een schoonheid die vér boven het alledaagse uitmunt.

De Bond dankt en huldt om dit uiterst waardevol geschenk, taal en teken van eenheid in uw leven en streven, glans en gloed van uw kunde en uw kunst, in dienen van het volk in al zijn geledingen.

Hier beleven we de Volkskunst, met tien letters als hoofdletters : in de gewijde band van volk en kunst, in al zijn dimensies : wijd en breed, laag en hoog, diep en ver.

Kijkkast met kantwerkstukken. Foto : E. Claeys

In die zin zitten alle leden van de Kantwerkster klub Sint-Katelijne éinig en samen, innig en kunstzinnig, in dit wonder prachtwerk.

Een kenmerk van de volkskunst bestaat erin, dat er immer «levenskunst» aan gebonden en in geschakeld is. Kant is er sieraad van de kledij, opsmuk van een tafel, luister voor een woning. Volkskunst is gemeenschapskunst, maar bevredigt en veredelt het schoonheidsgevoel van de enkeling die het tot stand brengt !

Dank en hulde, aan elke leermeesteres afzonderlijk en allen samen, dank en hulde aan ieder lid afzonderlijk en aan allen samen. Dàt is de eenheid in de veelheid, de veelheid in de eenheid.

Hier sta ik als rechtzinnige tolk van het bestuur en de leden : ons hart en onze geest buigen en getuigen in genegen bewondering voor dit wonder werk, dat in de volgende generaties als blijvend bewijs zal uitstralen, dat dames en juffrouwen in hart en geest, met hand en feest, volkskunde en kunst op hoogstaande wijze hebben gediend.
Reuzeproficiat !!!

Vertegenwoordigers van verschillende kantmiddens uit Antwerpen, Binche, Brugge, Brussel en Poperinge waren aanwezig. Schepen Mevrouw Mortier-Haesaert vertegenwoordigde het Stadsbestuur van Gent. Monseigneur De Kezel zelf hield er aan namens de Kerkfabriek van de Sint-Baafskatedraal van Gent de officiële opstelling bij te wonen.

In het gedenboek schreven evenzeer buitenlandse als binnenlandse bezoekers hun mening over de tentoonstelling, zoals :

- 17. 9 : *Most interesting experience, Atlanta, U.S.A.;*
- 17. 9 : *Une splendeur parmi les splendeurs, Genève, Suisse;*
- 18. 9 : *Alles zeer goed en levensecht uitgebeeld, Delft, Holland;*
- 18. 9 : *Très intéressant musée. En plus, aujourd'hui, la magnifique exposition des dentelières, France;*
- 27. 9 : *Extremely interesting & beautifully presented, Victoria, Australia;*
- 28. 9 : *So etwas interessantes haben wir bei uns nicht, München, Deutschland;*
- 2.10 : *Very nice and well presented, Stafford, England;*
- 6.10 : *Zeer boeiend ! Zou door elke toerist moeten bezocht worden, Lanklaar, België;*
- 13.10 : *Houd uw kant in ere
dan zullen wij u respecteren*

Met een dankwoord aan allen besluiten we deze heuglijke naklank van de tweede kanttentoonstelling die in de loop van het tienjarig bestaan van de Kantklub Sint-Katelijne werd gehouden. Hoe onbeduidend of hoe groot de medewerking was voor het totstandkomen van de tentoonstelling, niemand heeft iets minderwaardig verricht vanaf het poetsen van de uistalkasten en vloer, het afstoffen links en rechts, het schikken van de kantwerkstukken, het demonstreren van het kantklossen, voor allen en voor alles onze diepdoorvoelde dank. De dames van de Belgian Flower Arrangement Society te Gent, die met bloemen de tentoonstelling opfleunden, verdienen onze erkentelijkheid.

Bij velen komt het onbegrijpelijk voor dat dergelijke kantwerkstukken verwezenlijkt zijn met slechts een twintigtal lessen onderricht per jaar. We kunnen enkel de hoop uitspreken dat de geestdriftige werking zo verder gaat. Het ligt enkel en alleen aan elk van ons zelf.

G. WEZE

DE RAMMELAAR

Het woord doet vooreerst denken aan speelgoed uit de eerste leeftijd in zover zelfs dat bij een toevallige vermelding in een verband met volwassenen het ironisch wordt toegepast alsof die persoon een zekere kinderliefde niet is ontgroeid.

We stellen vast dat de schrijvers de rammelaar bijna altijd vermelden onder het hoofdstuk *speelgoed* zoals in de werken van Leo Claretie 1898, René Henri d'Allemagne 1902, A. de Cock & I. Teirlinck 1907 en Emmanuel Herçik 1949. (1) Toch dient te worden opgemerkt dat de rammelaar in uitgebreider werken in andere domeinen gerangschikt wordt, zoals in het boek *Amulett und Talisman* en toen in Caïro in 1949 Hickman het repertorium van het kunstbezit heeft opgemaakt, werden de rammelaars en sistrums (raketvormig rinkelinstrument in het oude Egypte bij de eredienst gebruikt), zowel van goud, zilver als van riet of aardewerk onder de muziekinstrumenten ondergebracht.

Terecht kan men veronderstellen dat de eerste rammelaars bestonden uit een droge vrucht, waarvan de zaadjes rammelden.

Bij de eerste uitingen van kunst wordt dit gewoon omgezet in aardewerk en ook reeds brons, zoals in Loeristan, waarvan zekere types doen denken aan een granaatappeltje.

Opgravingen uit de Hittitische, Egyptische, Griekse en Romeinse periodes brachten tal van aardewerk-rammelaars aan het licht. De antropomorfe of dierenvorm ontstaat zelfs in de precolombiaanse vondsten. We vernemen trouwens van de Griekse schrijvers dat, vooraleer de jonge knapen het praetext-kleed aankregen, ze vooreerst aan Hermes hun rammelaar en bikkels moesten ten offer brengen, als *ex-voto* in zekere zin, dus een object met een zekere «aurea». Er dient ook vermeld te worden dat zelfs bij die archaische typen de fluitrammelaar ook vertegenwoordigd is. Ook dan bestond al een rangverschil, daar wij uit de Ptolemeïsche periode kindersistrums vinden van goud, zilver, zowel als van ijzer of vlechtwerk, die in het graf werden meegegeven.

---

(1) Leo CLARETIE : *Les Jouets*. Parijs, 1898.

René Henri d'ALLEMAGNE : *L'Histoire du jouet*. Parijs 1902.

Emmanuel HERÇIK : *Volkskunstspeilzeug*. Karl Gröber, 1927.

A. DE COCK & I. TEIRLINCK : *Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland*. Gent, 1907, VII, 281-284.

Detail van schilderij : Kind met rammelaar, onbekende meester, begin 19de eeuw. Rammelaar is vroeg 18de of misschien wel 17de eeuw.

Litofanie :
Moeder en kind met rammelaar

De rammelaar (2) is een algemeen verschijnsel in iedere cultuur, daar er steeds kinderen zijn geweest waar tandengroei een pijnlijke gebeurtenis was en waar de ouderen er iets op vonden om hun nazaten te verstrooien, maar ook hielpen door het tandvlees op iets hards door te slijten.

Verder, en dit is nog belangrijker, wanneer men weet hoe hoog het sterftecijfer lag tot in de vorige eeuw, moest men het kind vrijwaren.

Volgens tijdperk en cultuur is er dus aan de rammelaar een derde functie gegroeid : de bescherming van het kind tegen alle gevaar van ziekte, boze oog of vreemde invloed.

Bij gelegenheid van de zeer mooie tentoonstelling Kinderportretten in de Kredietbank te Gent (3) is dit begrip bevestigd, daar de rammelaar zo dikwijls samen met een hondje, bloem, H. Hart op de schilderij voorkomt, die nog steeds als ex-voto in O.-L.-V.-Schreiboorn te Gent of die in Lebbeke ophangen. Dit zijn alle symbolen van vrijwaring of bescherming, zij het profaan of religieus getint.

Dergelijke votiefportretten bevinden zich ook te Lede, Duffel, Ertsbergen, Anderlecht, Jezus-Eik, Halle, Bottelare, enz. en het wekt echt verwondering dat de rammelaar zo dikwijls op kinderportretten voorkomt.

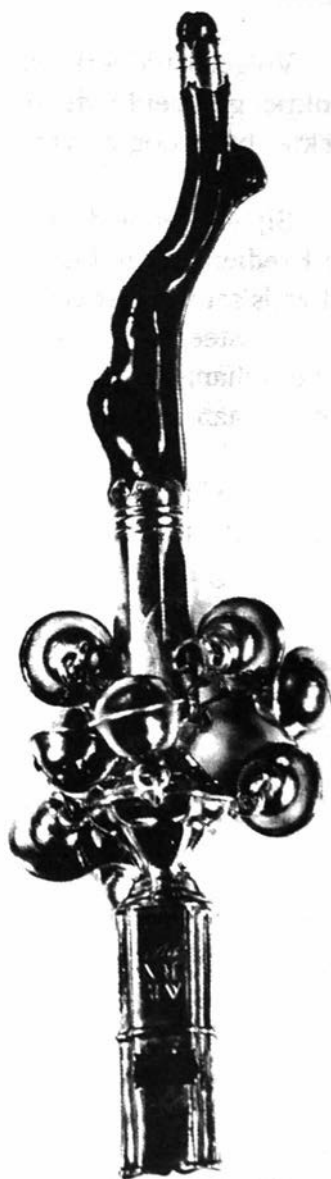
In de interessante inleiding die de heer Marcel DAEM gaf bij de opening van de tentoonstelling, sprak hij over de vele symbolen die in deze portretten verscholen zitten en toen hij het over bloemen had, vermeldde hij ook met nadruk de pioen. Is dit misschien niet een voortleven van de oude volkstraditie of de volksgeneeskunde ? Op het einde van de 16^e eeuw dacht men met reden of niet dat de wortel van de pioen «het» hulpmiddel was tegen epilepsia en op een zeer mooi verwerkte zilveren rammelaar van die periode treft men een schijnbaar gewoon afgezaagd stuk hout als bijtstaaf : een pioenwortel. Zulke symbolen zijn natuurlijk streek- en tijdgebonden en dienen terug te worden opgespoord. Soms komt het meer sprekend tot uiting zoals in het Italiaans-Sardisch type van gevleugeld paardje met vis- of sirenestaart. Hier zit duidelijk de driedub-

(2) Benamingen : Nederlands : bel, roteleere; Frans : hochet; Engels : rattle, coral teether; Italiaans : sonaglie, campanile; Spaans : sonajero; Duits : Rässeln, Klappern; Turks : Cingirak; Singalees: konti.

(3) Tentoonstelling 27 april - 20 mei 1979 *Kinderportretten 18de en 19de eeuw, naar aanleiding van het Jaar van het Kind 1979, in samenwerking met de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen.*

Zilveren rammelaar, konzolen in griffoenvorm, wolfstand en fluit, decoratie in gravure, Augsburg, begin 17^e eeuw.

Zilveren rammelaar met fluit en koraal, Engeland 1742 George II

*bele vrijwaring in, namelijk, van het gevaar wegrennen, geval van brand te ontsnappen aan de vlammen en naar de oever zwemmen bij indompe-
ling. Andere sirenetypes doen dan ook denken aan de legende van Melu-
sina, de beschermende en voorbeeldige moeder. In dit verband kan mis-
chien ook worden gezegd dat in het Volkskundig Museum Eur, Rome
zowel als in het Museo del Pueblo Espanol Madrid, de rammelaar onder
de amuletten gerangschikt wordt. Algemeen is ook bekend dat in de zui-
delijke landen en van daaruit naar Zuid-Amerika, het bijgeloof meer
werd gehandhaafd en zelfs zo dikwijls met geloof werd vermengd. Hoe-
veel Italianen lopen nog heden ten dage én met een kruisje én met een
fica rond de hals?*

Over de evolutie van de vorm dient ook iets te worden gezegd en zoals boven vermeld, dienen wij ons voor de oudere culturen te beperken tot wat wij in de musea ontdekken.

Voor de laatste vier eeuwen nochtans bezitten wij door het kunstpa-
trimonium van schilderwerken een bron van wijsheid. Naar mijn kennis
verschijnt de 1ste rammelaar op een schilderij in 1538-1539. Hans HOL-
BEIN tekent hem in het handje van Edward, Prince of Wales, zoon van
Hendrik VIII en toekomstige Edward VI. De gouden rammelaar, zoals vele
getuigenissen uit die periode, is jammer genoeg niet meer op te speuren.

Een schilderij kan evenmin als een foto liegen. Wel kan op schil-
derijen van Jordaens, Palamedes, Cornelis de Vos, Goya, Jan Steen en
zovele anderen die rammelaars hebben geschilderd, een stuk voorkomen
dat ouder is dan het gedateerde doek maar het tegenovergestelde is niet
mogelijk. Daarom blijft onze ikonografie van de vier laatste eeuwen een
geloofwaardige bron waaruit we nog zoveel kunnen vernemen.

**Een woord ook over de evolutie van de vorm van de rammelaar op
basis van wat ons kunstbezit ons leert. Op deze toch moeilijk te verza-
melen dokumentatie zien wij dat kronologisch de oudste stukken er meer
als een goeden dag uitzien dan als een speeltuig. Van nabij gezien lijkt het
wel meer op een te vermijden voorwerp voor de kinderwieg ! Aan één
eind een scherpe wolfstand, een zwaar sferisch middenstuk bezet met zes
of acht consoles van gedreven zilver, die een draak voorstellen en aan het
andere eind een zware fluit en dat alles aan een lange ketting. Dit type
handhaaft zich van de zestiende tot het begin van de zeventiende eeuw.
Later worden de consoles vereenvoudigd, de draak wordt een slang, het
geheel wordt lichter, de wolfstand is vervangen door bergkristal of koraal.
Bergkristal was toen een geapprecieerde materie en kunstambachtelijk ge-
zien moeilijk te verwerken, dus een faam voor de goudsmid en bovendien**

werd geloofd dat het een lang leven schonk aan de bezitter. Koraal daarentegen was sinds de oudheid bekend als krachtgevend en genezend en wij weten zelfs dat Paracelsus het reeds in poedervorm in zekere geneesmiddelen verwerkte. Toen werd trouwens beweerd dat het versteend bloed was van de ettelijke malen onthoofde Gorgone. In de geneeskunde bestreed men kleur met kleur en een rode zieke keel diende door bloedkoraal te genezen. Langzaam gaat de smeedkunst stappen vooruit en goud of zilver wordt ook niet meer voor prinsen en koningen alleen verwerkt, daar, door de grote bloei van steden zoals Brugge, Gent of Antwerpen, een zeer rijke burgerij tot stand kwam. Als gevolg werd aan Palamedes, Maes, Cock, van Miereveld en zoveel anderen het familieportret besteld en de 17^e eeuw is biezonder rijk aan dergelijke ikonografie met rammelaar en dit niet alleen bij ons !

Maar de wetenschap en dus ook de geneeskunde ondergaat een felle vooruitgang, waardoor een zeker volksgeloof onwaar of zinloos wordt beschouwd. Dus volgt er vervanging.

De utopische droom van Ikaros is nog steeds niet vervuld maar als op het einde van de 18e eeuw Montgolfière opstijgt, wordt dit gebeuren onmiddellijk vereeuwigd in ruggen van stoelen, porseleinversiering en de vormgeving van een rammelaar. Er gebeurt een hele overrompeling in traditionele vormen en tradities en kunstenaars zoeken naar vervanging. Het ontdekken van Pompeï en Ercolano, waar zelfs fallische rammelaars werden ontdekt, de campagne van Napoleon naar Egypte en andere wereldgebeurtenissen geven een legio nieuwe ideeën om creatief anders te zijn. Onder invloed van het verre Oosten verschijnen in Nederland rammelaars in enkele, dubbele of driedubbele pagodevorm. Zoals de Egyptenaren reeds reductiesistrums maakten voor de kinderen van hogepriesters of hoogwaardigheidsbekleders worden ook reductietrompetten, lieren, vogelkooitjes, enz. te koop aangeboden. In de achttiende eeuw, wanneer zo vele prachtige maar nutteloze dingen werden gecreëerd, ergert J.J. Rousseau (4) zich over de kostbaarheid van de rammelaar. Een dekreet werd zelfs uitgevaardigd dat verbod oplegde om rammelaars boven een zekere waarde op de markt te brengen. Stilaan dus zien we de metamor-

---

(4) J.J. ROUSSEAU, *Emile*, 1762, p. 424 : On ne sait plus être simple en rien, pas même autour des enfants. Des grelots d'argent, d'or, de corail, des cristaux à facettes, des hochets de tout prix et de toute espèce : que d'appâts inutiles et pernicieux ! Rien de tout cela. Point de grelots, point de hochets; de petites branches d'arbre avec leurs fruits et leurs feuilles, une tête de pavot dans laquelle on entend sonner les graines, un bâton de réglisse qu'il peut sucer et mâcher, l'amuseront autant que ces magnifiques colifichets, et n'auront pas l'inconvénient de l'accoutumer au luxe dès sa naissance.

Zilveren Sirene rammelaar, met fluit, gedeeltelijk verguld, Spaans 17e eeuw

fose van de rammelaar volledig gebeuren, bij de laatste stuipen blijft er slechts een ivoren of parelmoeren bijtring over met een zilveren rinkelbel, om dan volledig te sterven in de vorm van celluloid en plastic.

Jammer genoeg werden te weinig bewijsstukken bewaard in onze musea om te getuigen van de vaardigheid van vroegere kunstenaars en van de evolutie van geloof en bijgeloof, die aan de rammelaar vastgroeide door de eeuwen heen. Toch mag men beweren dat de rammelaar door zijn voorkomen in alle culturen en tijdperken een zeer interessant object is waarvan wij nog veel kunnen leren. Ik durf hopen, door deze bondige uiteenzetting, de rammelaar in een nieuw licht te hebben gezet en zelf ben ik nog steeds verwonderd en benieuwd telkens, wanneer een nieuw stuk of vorm ergens uit de oude lade of vitrinekast weer aan het licht komt en me weer iets nieuws leert over het boeiend verleden van de kunst.

De kinderachtige kleuterspaan heeft dus wel een ruimere achtergrond en waardemeter dan hij laat blijken en Mallarmé was er wel naast toen hij hem beschreef als «het vergane rinkelding van nutteloos geluid»(5).

Idès CAMMAERT

Bibliografie

1. *Les Jouets*, Leo Claretie, Parijs 1898.
2. *l'Histoire du Jouet*, Henri René d'Allemagne, Parijs 1902.
3. Gemeente Musea Amsterdam, Catalogo 190, *Rinkelbel en Rammelaar*, Hein Keijser, 1959
4. *Kinderspielzeug aus alten Zeit*, Karl Gröber, 1927.
5. *Volkskunstspielzeug*, Emmanuel Herçik, 1949.
6. Lisselotte Hausmann und Lenz Kriss-Retter. *Amulett und Talisman*. Verlag G.D.W. Calweg, München, 1966.
7. *Les Instruments de Musique*. Musée de Caïre. Hickmann, 1949.
8. *Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland*. A. de Cock en I. Teirlinck, Gent, 1907.

The rattle

Although the rattle has generally been considered mainly as a toy, some writers and musea have classified this item amongst amulets. Herewith is proven that besides the function of amusing the child and help him during the painfull teethingrowing process the rattle has also very often a third function of protecting the child against evil eye or sickness.

Crying babys being a symptom as old as the world it is therefore not surprising that even in the old civilizations of Luristan, the Hittites, Pharaonic Egypt or the Pre-Columbian tribes rattles already existed and had even then a worshipping value since they were so often carefully buried in the children's tombs. We also find out with interest that according to the country, period, religion or social standing of the owner the rattle has been entrusted with extra values and thus we observe the appearance of cristal rock or a coral teething stick as, at that time, these materials were believed to give long life or health to the owner.

An evolution in style also appears as a result of the discoveries of Pompei, Napoleon's Campaigns in Egypt or the first take off by Montgolfière.

Some élaborate rattles are such masterpieces of silver and goldcraftmanship that Jean Jacques Rousseau is upset by their value and advises a return to simplicity.

For as much as the arcaïc pieces are concerned we are unfortunatily limited by the possessions and observations of our musea but for the last four centuries we are endowed with a very rich iconografic inheritance allowing us to observe the slow evolution of the rattle which, at one time a real piece of craftmanship and belief, has now slowly died out into the shape of a cheap plastic trow-away-toy !

---

(5) «Cet aboli bibelot d'inanité sonore».

Kapel voor verkeersslachtoffers te Zeveneken

In het «Jaar van het Dorp» (1978) werd te Zeveneken de vroegere kapel van de Zavel heropgericht ter nagedachtenis van de honderden personen die als slachtoffer vielen in de vroegere steenwegbocht die als dé **dodenbocht van Zeveneken** werd bestempeld.

Tot 1965 slingerde de rijksweg Antwerpen-Gent met zijn talrijke bochten zich als een slang door de gemeente. Tussen de kilometerpaaltjes 13/1 - 13/5 stond geen enkele boom zonder akelige verkeersverminderingen. Op die weg, vier kilometer lang, hadden gedurende het veertienjarig verblijf (1950-1964) van E.H. Louis ANDRIES als kapelaan, niet min dan tweehonderdvierenvijftig verkeersongevallen plaats. Voetgangers, fietsers en automobilisten waren erbij betrokken.

In 1965 kwam een kentering. Bomen werden geveld, het wegdek rechtgetrokken en verbreed met het gevolg dat de Zavelkapel (van ± 1860) moest verdwijnen. De rechte weg stelde de bochten buiten gebruik. Tussen de nieuwe en de oude weg ontstond een soort niemandsland dat tot een ware wildernis uitgroeide. Niemand dacht er aan het onkruid te verdelgen.

In 1969 daalde het verkeer op de rijksweg merkkelijk door de ingebruikname van de E3-autosnelweg.

In de geest van het «Jaar van het Dorp» (1978) nam de Dorpsraad het initiatief de verdwenen Zavelkapel herop te bouwen, in hoofdzaak om de gedachtenis te eren van de talrijke verkeersslachtoffers die in de beruchte dodenbocht aan de Zavel het leven verloren.

Het Beheer van Bruggen en Wegen heeft zonder veel plichtplegingen een deel van het niemandsland afgestaan en in bruikleen gegeven voor de oprichting van het memoriaal. Het is opgevat als een ommuurd pand in de vorm van een hart met centraal het kapelletje.

De hele bevolking steunde het projekt. Vrijwilligers hebben belangeloos het pand opgebouwd en afgewerkt.

Op dinsdag 15 augustus 1978 had de plechtige inhuldiging van de kapel plaats. Vooraf op zondag 13 augustus hebben inwoners van het dorp een gebedstocht gehouden en plantten kruisjes op een tiental markante plaatsen van de weg.

Op Onze-Lieve-Vrouw ten Hemelopname werd het Mariabeeld (± 1860), uit de vroegere kapel, vanuit de kerk plechtig naar de nieuwe kapel gedragen. Aan de processie namen alle socio-kulturele verenigingen deel : voorop de Kruisridders van Exaarde-Doorslaar, dan vlaggendragers van alle verenigingen. De jeugdfanfare van Sint-Lievens-Houtem speelde gewijde muziek, de eerste-kommunikantjes strooiden bloemen op de weg, daarna volgden twee maal vier meisjes in uniform met het Mariabeeld, de plechtige kommunikanten met een roos in de hand, de majoretten, de geestelijkheid met het heilig sakrament, de hoogwaardigheidsbekleders en de genodigden. Met een autobus met bejaarden eindigde de stoet.

Na de dragers met flambeeuwen stapt E.H. pastoor onder het baldakijn dat voor de gelegenheid werd te voorschijn gehaald. Het voornemen bestaat om het bij andere plechtigheden opnieuw in gebruik te nemen.

Het streven was er opgericht het traject van vroegere processies te handhaven. Daarom ging de stoet eerst in de richting van Lokeren naar de Drongenstraat alwaar aan de kapel van de H. Wivina (1) en de H. Barbara het Tantum Ergo weerklonk. Dan keerde de stoet terug in de richting Zavel waar E.P. ANDRIES, broer van wijlen pastoor Louis ANDRIES (2) de kapel inwijdde.

- (1) Aangeropen tegen krop-, keel- en oogziekten op de eerste en tweede zondag van mei, dan wordt het beeld ter verering naar de kerk gedragen.
- (2) Verongelukt te Waasmunster op 11-10-1971 bij een frontale botsing met een vrachtwagen.

Inzegening van de huidige kapel.

E.H. Jozef MEULEMAN spreekt de menigte toe. Vóór hem **E.P. ANDRIES**, er-naast vooraanstaanden, o.a. **DE SCHRIJVER**, burgemeester van Lochristi-Zeven-eken en **TIMMERMAN**, voorzitter van de Dorpsraad. Achter de monstrans staat **Z.E.H. Albert LEMMENS**.

Na de plechtigheid keerde de massa naar de kerk terug. Gedachtenis-prentjes tonen het beeld en bevatten het gebed :

*O Lieve Vrouw
Der Leiegouw
Opweg naar werk en huis
Brenge ons weer veilig thuis*

Een lijst, op perkament, met namen van de verkeersslachtoffers werd onder het altaar ingemetseld. Niet alle namen zijn gekend geraakt daar de oproep in de Pers (3) pas enkele dagen vóór de plechtigheid werd verspreid.

Bij de uitwerking van het feestprogramma was de Kon. Bond der Oostvlaamse Volkskundigen ook betrokken. Gustaaf WEZE, voorzitter van de Feestkommissie van de Bond organiseerde de stoet. Gustave ROUQUART, bestuurslid, ontwierp de illustratie voor de uitnodigingen en

---

(3) O.a. in de Pers van de Standaardgroep, «Beknopt Verslag», 11-8-1978, p. 6.

kalligrafeerde de reeds bekende namen van de slachtoffer op perkament.

Het Mariabeeld in de kapel

Andere leden droegen hun steentje bij, Albert VISPOEL polychromeerde het beeld, mevrouw Albert VISPOEL gaf de bloemen onder de glazen stolpen een duchtige beurt en mevrouw EVERAERT, lid van de Kantklub Sint-Katelijne boorde het altaarkleed af met een kant in Cluny.

De gedachtenis van verkeersslachtoffers schakelde vele handen en harten in, niet alleen in een eigentijds monument, maar tevens in het kunstzinnig opsmukken van de voorwerpen die u erin aantreft. Vroeger ontstonden vaak doodskruisen langs een weg of aan een gevel, waar een persoon in de buurt verongelukte. Dit indrukwekkend monument sluit op zijn manier bij dusdanig gebruik aan.

Er bestaan plannen om de verkeersslachtoffer te Zeveneken jaarlijks te herdenken.

M.BROECKHOVE

Boekbespreking

Klaus BEITL. *Volks Glaube. Zeugnisse religiöser Volkskunst*. Residenz Verlag. Salzburg. 1978, 160, 54 ill., 48 in veelkleurendruk. DM 42,50.

Dit werk weerspiegelt op hoogstaande wijze tegelijk én de kunst én de theorie van de volkskunst. De auteur besteedt dertig blz. aan Einleitung. Van blz 31 tot 130 biedt uitgever en auteur U parels van kleurendruk, achtenveertig maal over een hele bladzijde, en tevens een keurige beschrijving van cultuurhistorisch standpunt uit, in de ruimste zin. De Kataloog verschafft u alle technische bijzonderheden over de voorstelling, inzake afkomst, afmetingen, enz. Tot slot volgt de Bibliografie.

Klaus Beitzl ontleedt de Volks Glaube van verschillende standpunten uit, gebald en grondig. Het vertrekpunt voor zijn beschouwingen, gelijk voor menig ander vak bestaat erin, dat een strak of streng gedachtenschema niet in staat is de volheid en de veelheid te vatten van de beelden en tekens, van gebaren en woorden, van handelingen en begeleidingen die doorheen de tijden en ruimte stammen en de innerlijke en uiterlijke wereld van het volksgeloof doordringen en doordrenken.

Zijn wij in staat het religieuze volksleven van de middeleeuwen en de barok te vatten en te vertolken, zonder voorkennis van de geestelijke en kulturele basis en omstandigheden? Bepaalde vormen uit de periode dringen door tot in onze tijd. Betreft het een leengoed dat we om sentimentele redenen willen hoeden en handhaven? Een nieuwe bezinning inzake de wezenlijke waarde van de traditionele levensvormen blijkt zich af te tekenen. De auteur ziet dit in de opvattingen van bepaalde theologen, in het vatten van de beelden, in onmiddellijke samenhang met de huidige vormen van de gelovigen, in een traditioneel gebonden en doordrongen zijn in het publieke, gemeenschappelijke en persoonlijke leven. De waarde van het woord Volks Glaube wordt grondig gewikt en en gewogen, sinds het de eerste maal opduikt op het einde van de

achttiende eeuw en ruim verschilt van het begrip Aberglaube, bijgeloof, dat reeds in de vijftiende eeuw een minderwaardige betekenis uitstraalde. Voorstel en omlijning en omlijsting van een bepaling inzake Volks Glaube ziet hij o.a. met drie punten, het mytisch, magisch en kerkelijk karakter. Voor mytische waarde knoopt hij aan bij de «heilige woorden» uit de Griekse oudheid in de binding van godheid en cultusoorde, met de oorsprongslegenden, de stichting en de heiligheid van huidige bedevaartplaatsen.

Het tweede deel van de inleiding peilt de studie van de religieuze volkskunde in de engere zin, meer bepaald langs de historische richting. Een belangrijke schakel vormen de Aufklärung of Verlichting en het Jozefinisme (Jozef II). Talrijke aanhalingen uit boeken en tijdschriften versterken samenhang en geheel. Het derde deel bewijst hoe religieuze volkskunde allerlei onderwerpenkransen omvat. Volksgeloof en volksgebruik zijn omvangrijk besloten bij de sacramenten en de feesten van het kerkelijk jaar, de verering van de sinten en de bedevaartgebruiken in de meest uitgebreide zin. Het religieuze speelt tegelijk zijn rol in groet-, wens- en dankformules, en in spreekwoorden en zegswijzen allerlei. Volkskunst krijgt vervolgens de rijkste beurt, met het ontstaan in de huisvlucht, de uitstraling o.a. langs de églomisés ofte achterglasschilderijen met een vérestrekkende massaproductie in de loop van de zestiende tot de achttiende eeuw, vérestrekkend inzake hoeveelheid, verscheidenheid en verspreiding, de beeldhouwkunst in velerlei vlakken en takken, de prestaties binnen de kloostermuren door de geestes- en handenarbeid van de kloosterzusters. Deel vier onderlijnt op zijn beurt kenmerken van de volkskunst, het naïeve en spontane karakter tegelijk, de drang van de volksmens om het bovenzijn-

nelijke en buitennatuurlijke waarneembaar voor te schotelen en in te schakelen op de heilsweg van klein en groot. Voorwerpen die dicht of ver bij de sacramenten en de dienst en verering van god en heiligen betrokken zijn, worden sieraden op zichzelf en voor een heiligdom, voor vorm en vormende huisversiering.

De studie Volksglaube bestrijkt een ware en zware verkenning van de kern naar de raak- en haakpunten, maar streelt kunst en schoonheidsgevoel langs de achtenveertig kleurreproducties die een ruim deel van Europa vertegenwoordigen : Oostenrijk,

Zwitserland, Zuid-Duitsland en Zuid-Tirol zijn er vertegenwoordigt met een typisch werk. Deze uitingen van volkskunst bevestigen de rijke waaier, die de uitvoerige en diepzinnige inleiding situeert : heiligenbeelden, beschilderde dodenschedels, grafkruisen, de heiland op de palmezel, ijzeren, houten en zilveren ex-voto's, votiefschilderijen, églomisés, enz. Dit boek is een machtige en prachtige wisselwerking tussen een hoogstaande uiteenzetting over volkse religie en een vooraanstaande artistieke vormgeving die er enig en innig bij aansluit.

R. van der Linden

Karel HAERENS, *Groot raadselboek van Jommeke*, Drukkerij het Volk, Gent, 1979, 100 blz. Illustraties van Jef Nys. Prijs : 85 F

De auteur van het boek is niet gewoon als free lance correspondent in de kijker te lopen. Gewoonlijk laat hij dit over aan anderen en zorgt hij voor de gepaste copij en belichtende spots.

Het verschijnen van zijn jongste boek «Groot raadselboek van Jommeke» biedt ons de passende gelegenheid tot een nadere kennismaking met Karel Haerens, zij het dan ook op summere wijze.

Het is ons niet onbekend dat Karel Haerens een lange lijst van jeugdliteratuur kan voorleggen die hem vele benijden. Eenvoudige, aangename en spannende verteltrant is een der typische hoedanigheden van deze auteur. Als journalist, geboren Gentenaar, publiceerde hij de jongste jaren twee boekjes die in het teken staan van «Ken uw wijk, ken uw stad». In 1976 verscheen «Gentse gedenkplaten» (Het Volk, 106 blz., geïllustreerd met foto's) waarin 46 gedenkplaten uitvoerig worden beschreven. Deze publicatie draagt ertoe bij het Gentse historische en kunsthistorische patrimonium te leren ontdekken en meteen is het de inzet van een inventaris van Gentse gedenkplaten. In 1978 verscheen «Standbeelden van Gent» (Het Volk, 1978, 120 blz. Geïllustreerd met foto's). Ook hier betreft Karel Haerens een terrein dat hem vertrouwd is. Ook anderen wil hij laten zien en genieten van de rijkdom der Gentse standbeelden.

Een ander facet van de auteur is zijn levenskrachtig optimisme. Met deze karaktertrek belanden we bij hem als propagandist van de PAO-beweging (beginletters van Positief, Actief, Optimisme). Van zijn hand verscheen «De vijanden van de PAO», gelillustreerd met tekeningen van Rik Clement (PAO-actie, Oude Houtlei 19 Gent, 45 blz.) en «Hoe ge jonger wordt», insgelijk geïllustreerd door de kunstcriticus en striptekenaar Rik Clement (idem, 47 blz.). Nu en dan lezen we van Karel Haerens een mooi brokje in het PAO-tijdschrift «De Vreugdezaaiers» (Oude Houtlei 114, Gent, maandblad, abonnementsprijs 50 F). En telkens brengt zijn literatuur vreugde en zon in de mens, het moet ons dan ook niet verwonderen dat hij de schoonheid van de mens zoekt in de eenvoud; vandaar dat de ongekunstelde jeugd hem zo nauw aan het hart ligt. Het «Groot raadselboek» illustreert dit op duidelijke manier.

Karel Haerens mogen we gerust een verdienstelijke volkskundige noemen. In de Randkrant van het dagblad «Het Volk» weet hij ons te vergasten op interessante bijdragen over barbiers, genaamtekende drinkpotten en -glazen, tatouage, kaartspelelen en tientallen andere onderwerpen die een free lance journalist achterhaalt, instudeert en beschrijft. Het is nu eenmaal zijn dagelijks werk en zijn bijdragen worden flink gelezen.

Raadselboeken horen thuis in de studie van de volkstaal (Plan Hoffmann-Krayer, XXI Volkstaal, B. Raadsels). Men hoeft maar een paar bladzijden van het «Groot raadselboek van Jommeke» te doorbladeren om te constateren dat achter het antwoord van raadsels veelal een woord- of zinspeling schuilt. Het boekje is ingedeeld in vier hoofdstukjes : 806 gewone raadsels (blz. 9 tot 76), 70 gekke raadsels (blz. 79 tot 85) 22 uit de geschiedenis (blz. 89 tot 90), 101 uit de catechese (blz. 93 tot 100). Een rijke verscheidenheid die het getuigenis aflegt dat raadsels nog niet tot het verleden behoren.

Voor zover we ons herinneren is een groot deel van de raadsels nog bekend bij de generatie van de derde leeftijd. Ze werden gedurende meer dan een halve eeuw van generatie tot generatie overgeleverd in hun oorspronkelijk vorm, bijna ongewijzigd. Ondertussen is er heel wat nieuws bijgekomen, soms origineler en meer

tijdsgebonden, waarvan de oplossing even moeilijk te achterhalen is.

Het «Groot raadselboek van Jommeke» heeft de grote verdienste eenvoudig aangenaam en ontspannend te zijn. Het boek kunnen we aanbevelen als geschenk voor kinderen, als verrassing voor feestelijkheden, als boek voor jeugdleiders en monitors. Ook ouderen vinden er hun gading in, herinnerend aan de periode toen men rustig gezeten in de buitenlucht, «raadselskens oplossen» beschouwde als een volwaardig kinderspel.

Karel Haerens houdt van zijn beroep. Hij stelt het grotendeels ten dienste ter verrijking van zijn medemens, waarin de jeugd een belangrijke plaats bekleedt. Moge het de auteur gegund zijn nog vele volkskundige prestaties voor zijn rekening te nemen. We zijn er hem dankbaar voor.

M. DAEM

Nota : De recensent heeft de indeling en het historisch probleem van het raadsel niet verder aangeraakt. Begin 1980 verschijnt in de reeks «Vlaamse Volksboeken» van uitgeverij Beckers, 2180 Kalmthout Grootmoeders Raadselboek van Renaat van der Linden, met een uitvoerige inleiding, zie blz. 213.

Nederlandse Volkskundige Bibliografie. Systematische Registers op Tijdschriften, Reekswerken en Gelegenheidsuitgaven onder leiding van † Prof. Dr. K.C. Peeters en Dr. S. Top. Uitgegeven in samenwerking met het Instituut voor Volkskunde te Antwerpen. Deel XXIV.

Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde (1886-1960) door Lic. K. Lambrechts. Centrum voor Studie en Documentatie, Antwerpen, 1977, XLIV - 338.

Het kan verwondering verwekken, dat de Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie een kans krijgen in deze reeks die onmisbaar is voor elke vorser op gebied van volkskunde. Na lezen van de Inleiding en na doorpluizen van de registers wekt het verwondering, dat deze bron van een hoogstaande vereniging niet eer en meer wordt geraadpleegd. De Inleiding behandelt het Belang 1) van de Akademie als dusdanig voor de volkskunde door a) haar prijsvragen, en b) door haar volks-

kundige bijdragen, en 2) door een reeks van vooraanstaande volkskundigen als gewaardeerde leden van de academie.

Het ligt voor de hand, dat dusdanige academie de nadruk legt op het belang van de taalstudie, een ruim onderdeel van de volkskunde, maar tevens op de studie der gewestsspraken. Volkskunde krijgt met betrekkelijke regelmaat de aandacht en een waardebepaling. In 1921 verschijnt op initiatief van Teirlinck, van Puyvelde en Vercoillie, een oproep tot de Vlaamse provin-

ciebesturen om naar het goede voorbeeld van Brabant, een «folkloristische dienst» in te richten. In 1939 beweegt de Vlaamse Akademie zich naast taal- en letterkunde, op het gebied van aanverwante vakken: volkskunde bekleedt er de eerste plaats. Op 23 okt. 1960 houdt dr. P.J. Meertens, buitenlands erelid, er een rede: *Waardering der Volkskunde*.

Bij de prijsvragen treft o.a. *Idioticon* van een dialekt, oude en hedendaagse volksspele, vak- en kunstwoordenlijsten, geografisch sagenboek met inbegrip der legenden, volkslied, enz. Een twaalfstal volkskundige bijdragen raken typische onderwerpen: liedjeszangers, sagen, ikonografie van de Nederlandse schilderkunst, gewestsspraken, strijdgedichten uit de 17de eeuw, toverformules, enz.

Vooraanstaande volkskundigen zijn uiterst actieve leden van de akademie geweest. De reeks omvat: Edward Gailliard, Jan Bols, Willem De Vreese, Isidoor Teirlinck, Amaat Joos, Alfons de Cock, Jozef

Vercouillie, Leonard Willems, A.J.J. van de Velde, Robert Foncke, Paul de Keyser. Elk van hen heeft op het ruim studieterrein van de volkskunde aparte en specifieke waarde. Deze opsomming bewijst hoe makkelijk sommige namen zouden kunnen vergeten geraken en hoe de opdracht zich opdringt een historisch overzicht van de volkskunde in onze contreien vast te leggen. De vraag rijst hier immers: waarom Leonard Willems wel, en anderen niet? Het is hier niet de plaats om daar op in te gaan.

Het ligt voor de hand, dat medewerkers aan een reeks uitgaven voor een groot deel de aard van de publikaties bestempelen. Hier zal hoofdstuk XXI Volkstaal en XXII Namen samen een derde in beslag nemen.

Het verrast meteen, dat de akademieleden zovele volkskundige elementen in hun opzoekingen en publikaties hebben betrokken. Volkskunde ontmoet u alom!

Renaat van der Linden

Nederlandse Volkskundige Bibliografie. Systematische Registers op Tijdschriften, Reekswerken en Gelegenheidsuitgaven onder leiding van † Prof. Dr. K.C. Peeters en Dr. S. Top. Uitgegeven in samenwerking met het Instituut voor Volkskunde te Antwerpen. Deel XXV.

Driemaandelijks bladen (1902 - 1930; 1949 - 1960). Neerlands Volksleven (1951 - 1960) door Lic. L. Robijns. Ibidem, 1978, XXII, 401.

Driemaandelijks bladen is als orgaan gebonden aan de «Vereniging tot onderzoek van taal en volksleven in het Oosten van Nederland», waar «taal» op de eerste plaats treedt en pas daarna «volksleven». Voorzitter J.H. Gallée speelt er lang de hoofdrol. Utrecht en Groningen, als verblijfplaats van de redakteurs en bestuursleden, wijzen tevens op de gebieden, waarover vooral gepubliceerd wordt.

De Nieuwe Serie van 1949 - 1960 is vanaf 1955 het orgaan van het Nedersaksisch Instituut te Groningen. In '49 hebben H.L. Bezoen en J. Naarding de naam behouden en daardoor ook aangetoond dat ze de traditie van Gallée en Klokman willen voortzetten. Dialektologische inventaris primeert.

Volkskunde en taal blijven evenwel twee basiselementen.

Neerlands Volksleven vertrok in aflevering 1 als orgaan van het Nederlands Volkskundig Genootschap en mededelingenblad van andere organisaties. Dit onderscheid verviel gauw en N.V. werd het tijdschrift van verscheidene verenigingen. Naast het boven aangehaald Genootschap spelen andere verenigingen mede in het tijdschrift, zo Federatie van Folkloristische Groepen in Nederland (vooral dansgroepen die zich beperken tot Nederlandse dansen in authentieke klederdrachten uitgevoerd), zo Nederlandse afdeling van het International Folk Music Council (volkszang en volksdans). Het tijdschrift wil weldra de rol

overnemen van *Eigen Volk* dat vele jaren de vaderlandse volkskunde in brede kringen verbreidde. Tegelijk sluiten andere groeperingen aan : de Boerenwagenklub, de Nederlandse Volksdansvereniging (Nevo); het kontaktblad van deze laatste *De Volksdans* wordt opgeheven en de bijdragen verschijnen in N.V.. Volkskundige kommissies van alom sluiten aan, Oud-Leiden, Haarlem, de Bond van Westvlaamse Folkloristen sluit aan, de compagnie tot Instandhouding van Oud en Historisch Gerij, de Koekprentenklub, Centraal Beraad van het Nederlandse Volksleven, enz. Niet alleen verenigingen wijzen op een wijde waaier, maar ook het studie- en aktieterrein. Jaargang 9 verstrekt verslagen en referaten van een vervolgongres **Volksleven in de Gewesten**, met een historisch perspektief van het volkskundig onderzoek in Zeeland, Oost- en West-Vlaanderen, Noord-Brabant. In 1959 levert ter Laan een tienjarig register en in hetzelfde

jaar worden redakteurs uit Vlaanderen en Friesland opgenomen om het kontakt daadwerkelijk te verstevigen.

Tj. W.R. de Haan leidt thans N.V. en gaat het meest moderne vraagstuk geen zier uit de weg. Methode, allerlei realia, technische hulpmiddelen als radio, televisie, film en recorder krijgen aandacht, samen met volkslied, -verhaal, -taal, enz.

Onder invloed van het Centraal Beraad voor het Nederlandse Volksleven richt het tijdschrift zich regelmatig naar de toegepaste volkskunde. Er bestaat een streven om de volkskunde opgenomen te zien in het onderwijsbestel. Tj.W.R. de Haan verstrekt kommentaar over twee schoolwerkweken met zijn leerlingen. Een samenwerking met de Vereniging voor Vreemdelingenverkeer resulteert in jg. 1957-58.

Renaat van der Linden

Nederlandse Volkskundige Bibliografie. Systematische Registers op Tijdschriften, Reekswerken en Gelegenheidsuitgaven onder leiding van † Prof. Dr. K.C. Peeters en Dr. S. Top. Uitgegeven in samenwerking met het Instituut voor Volkskunde te Antwerpen. Deel XXVI.

Duitse Volkskundige Tijdschriften (1842-1960), door Lic. W. Arens. Ibidem, 1978, LIX, 208.

De auteur behandelt in vier punten de invloed van de Duitse volkskunde op de wetenschappelijke volkskundebeoefening in Vlaanderen. Hier voor citeert hij de naam van vier belangrijke figuren, de gebroeders Grimm, V. Coremans en J.W. Wolf en hun navolgers.

1. *De gebroeders Grimm*, die vooral aandacht besteedden aan het volkslied, en school vormden met hun navolgers Jacob Grimm (1785-1863), Hoffmann von Fallersleben (179-1874), Franz Joseph Mone (179-1871), Eduard Kansler, Friedrich David Gräten en Ludwig Uhland.

2. *Victore Coremans*, die zich vooral verdienstelijk maakte op het gebied van de volksgebruiken en een kring rond zich vormde - de Brusselse Kring met de medewerkers : Victor Coremans, Felix Liebrecht,

Otto Freiherr von Reinsberg, Ida Düringsfeld.

3. *Johann Wilhelm Wolf* en het eerste Vlaams volkskundige tijdschrift *Wodana* met als werkterrein het volksverhaal en de volkstaal.

4. *De Duitse volkskundige tijdschriften en de volkskundebeoefening in Vlaanderen en Nederland.*

Om de betekenis van 34 tijdschriften te omlijnen heeft W. Arens deze in chronologische orde besproken, voor enkele tijdschriften een vermelding in drie, vier lijnen, om mede te delen, dat amper drie of vier artikels van belang waren voor Vlaanderen. De bespreking telt in totaal drie bladzijden, gering naar inhoud en vorm om de invloed van een reeks tijdschriften te meten. Voor de behandeling van de vier aangehaalde

punten vooraan, had ik graag even een vergelijking gezien met deel IV van deze reeks (Oostvlaamse Zanten, 40 (1965) 90 e.v.) waar Johann-Wilhelm Wolf en zijn omgeving en waarde uitvoerig ontleed worden. De wisselwerking van de studie der volks-

kunde op internationaal vlak verdient een grondiger boren. De medewerking van onze volkskundigen A. de Cock, A. Gittée, J. de Vries, M. de Meyer verdient een afzonderlijke behandeling.

Renaat van der Linden

M. KOOMEN. *Het koninkrijk van de macht over dwergen, elfen en andere geesten van aarde, lucht, water en vuur.* Amsterdam, (1978) 252 blz., ill.

Het elfenvolkje bestaat niet alleen uit minusculeuse meisjesgestalten, gracieuze wezens met libelleveulegeltjes.

De vertegenwoordigers van dit raadselachtige volk kunnen stellig schoon en liefelijk zijn, maar even vaak blijken ze spookachtig, wanstaltig en boosachtig. Vele afgezanten van Koning Oberon kunnen het de mensen moeilijk maken.

Karel de Grote werd al gekweld door 'elfsgedrocht' en uit landen zoals Ierland en Schotland komen nog altijd berichten over soms hoogst riskante ontmoetingen met elfen.

In dit boek wordt eerst nagegaan welke elfen men kan onderscheiden: dwergen, witte vrouwen, meerminnen, dwaallichten en nog ettelijke meer, als ook wat er over deze intrigerende wezens bekend is en wat menselijke stervelingen met ze hebben ervaren. Dat alles is overigens reeds meeslepend genoeg. Er worden daarna verklaringen omtrent de aard en de oorsprong van al

deze traditionele verhalen en opvattingen aangehaald, waarbij de prehistorische geschiedenis worden verkend.

De Edda's en de sagen van de Germanen, de kollekties van de grote sprookjesvertellers, de Keltische mytologie, de verhalen over Robin Hood en over Koning Arthur, het Graal, dat alles blijkt te hebben bijgedragen tot een motievencomplex van een overrompelende rijkdom: de Europese elfentraditie.

Hoofdstukken zijn gewijd aan het wonderland dat als het land van herkomst van de elfen mag gelden, en dat evenveel vormen kent als er begeerten zijn, en aan de vele schrijvers en beeldende kunstenaars die zich door deze thematiek hebben laten voeren: Shakespeare, Yeats en de gebroeders Grimm niet minder dan Walt Disney en Marten Toonder.

J. VAN EFFELTERRE

INHOUD Jaargang 1979

I. VOLKSKUNDE IN HET ALGEMEEN

- 1 A **K. Lambrechts.** - Kon. VI. Akad./**L. Robyns.** Driemaand. bladen. Neerl. Volks-
leven/**W. Arens.** Duitse volksk. tijdschr. Nederl. Volksk. Bibliogr. XXIV. XXV.
XXXVI. **R. v. d. Linden** 237
- 2 **W.P. Dezutter.** - Bibliogr. bew. Museumpresentatie. 48
- 3 B **M. Broeckhove.** - Stat. vergad. '79. Toespraken **R.v.d.L. - M. Broeckhove. E.**
Samain-Ouvrein. / R. Ruys. / J. Dauwe. 67
- 4 Museum. Zie nr. 2
- 5 Tentoonstelling. Karnaval. Zie nr 3 : **R. Ruys & J. Dauwe**
- 6 **G. Weze.** - Tentoonst. Kant uit Katelijne's Hand 217
- 6 **R. v. d. Linden.** - Charles De Clercq 77
- 7 Idem. - **A. Marinus** 79
- 8 **L. Hoste.** - De ontplooiing van het Gentse Poppenspel nà 1944 105
- 9 **R. v. d. Linden.** - Martens-d'Exsteyl 214
- 10 Red. **Gaston Van Peteghem** 214
- 11 **S. Top.** - Wezen, doel en methode v.d. Volkskunde 129
- 12 **W. P. Dezutter.** - Methodiek. Zie nr. 2
- 13 **A. Thijs.** - Industr. Archeologie & Vk. 17
- 14 **W.P. Dezutter.** - De Vk. v/h proletariaat. **G. Michiels** 43
- 15 **K. Van Isacker.** - Land in de Kering. **v. d. Velde** 215
- 16 Film. Zie **Martens-d'Exsteyl.** nr.9

II. NEDERZETTING

- 17 A **M. DAEM.** - Massemen 29
Zie nr. 13 Brugge en nr. Antwerpen

III. GEBOUWEN

Zie nr. 8, 9, 12, 13, 14

- 18 D 2 **M. Broeckhove.** Kapel te Zeveneken. Oorlogsslachtoffers 231
- 19 **M. Van Den Berghe.** Kapel te Steenhuize 202

IV. VOORWERPEN

- 20 C 4 **R.L.** Gedenkpenning & ex-voto 2
- 21 **I. Cammaert.** Rammelaar. Kultuurhist. verband. 223
Zie nr. 8, 30

V. TEKENS EN UITHANGBORDEN

- 22 B 3 **M. Broeckhove.** Pintje-Dek. Zie nr. 8, 11, 12-14, 19, 20
Blazoen kantklub. zie 23

VI. TECHNIEK, BEROEPEN, VOLKSKUNST, NIJVERHEID

- 23 B 1 **G. Weze, H. Pintelon en M. Broeckhove.** - Kant uit Katelijne's hand. Katalogus tent. 15 sept.-14 okt. 1979 163
- 24 B 2 **A.G. Homblé.** - Volksgeneeskunde in advertenties 97
- 25 B 1 **G. Weze.** - De tentoonstelling «Kant uit Katelijne's hand» 217
- 26 C 1 **Molenkalender 1979.** - Rec. **R. van der Linden** 2
Zie nr. 2, 19, 20, 31, 38, 43, 44

VII. VOLKSPSYCHOLOGIE

- 27 C 4 **M. Broeckhove.** - Kunstschilder Georges Teugels 157
- 28 **J. Van Effelterre.** - Verzonken schipper. Bloedverwant en Bloedkontakt 82
Zie nr. 2, 6, 8, 23, 42

VIII. VOLKSDRACHTEN, SIERADEN

- B 4 Zie nr 19, 22, 23, 30

X. ZEDEN & GEBRUIKEN, FEESTEN, SPELEN

- 29 B 13 **Theo Penneman.** - De Ros-Beiaard-omweging te Dendermonde 1377-1789. Rec. **M. Daem** 42
- 30 B 12 **R. van der Linden.** - Skateboard, Schaatsplank, Rolsurf 51
Zie 2, 5, 14, 18, 21, 31, 32, 44

XI. SOCIALE RECHTERLIJKE VOLKSKUNDE

- 31 C 2 **H. Demarest.** - Droeve gebeurtenis te Gent - Een commissaris en een Politieagent door eenen anarchist vermoord 76
- 32 B **Rik Castelain.** - Kinderen en hun opvoeding in de Kasselrij Oudenaarde tijdens het Ancien Régime (1500-1806). Rec. **A.G. Homblé** 162
Zie nr. 14

XII. VOLKSGELOOF

- 33 D 4 **R.L.-Tienen.** Gedenkpenning en ex-voto 1793 2
- 34 D 2 **R. A. E. op de Beeck.** - De Gilde van O.-L.-Vrouwe-Lof, in de katedraal te Antwerpen. Rec. **R. van der Linden** 160
- 35 **Kl. Beitzl.** - Volksglaube. Zeugnisse religiöser Volkskunst. Rec. **R. v.d. Linden** 235
- 36 E 2 **J. Van Effelterre.** - Abraham Hans en «Het tweede gezicht» 66
Zie nr. 17, 18, 19, 20

XII. VOLKSGENEESKUNDE

Zie nr. 24, 32

XVI. VOLKSPOEZIE

- 37 D 2 **Myriam Moreels.** - Het huidig kinderlied in Oudenaarde en omgeving 83
Zie 3, 31, 38, 39, 45

XVII. MUZIEK, DANS, UITROEPEN

- 38 E 2 **Dr. L. Gelber.** - Koewachtersroepen in Oost- en West-Vlaanderen 3
- 39 B **Jos. Ghysens.** - Het Aalsters Volksleven I, Het markt- en straatlied 1860-1950. Rec. **J. Van Haver** 28
Zie nr. 31, 44

XVIII. VOLKSVERHAAL

40	E	3	M. Vispoel. Gent es zuu schuune	159
			Zie nr. 18	
41			Ontdek de Vlaamse Volksboeken !	213
42	C	2	M. Koomen. - Dwerger, elfen en andere geesten. Rec. J. Van Effelterre	240
			Zie nr. 19, 45	

XIX. VOLKSTONEEL

Zie nr. 8

XX. VOLKSLITERATUUR

Zie nr. 6, 41

XXI. VOLKSTAAL

43	E	2	R. van der Linden. - Verwijtnamen bij renners - Wieltjeszuigers en zo meer	80
44			A. Vyncke. - Koeiers in Sint-Martens-Latem en omgeving	210
45	B	2	K. Haerens. - Groot raadselboek van Jommeke. Rec. M. Daem	236
			Zie nr. 37	

INDEX OP DE AUTEURS EN AANGEHAALDE PERSONEN

Arens W.	239	Moreels M.	83
Beirens G.	74	op de Beeck R. A.E.	160
Beitl K.	235	Penneman T.	42
Broeckhove M.	67, 157, 163, 231	Pintelon H.	163
Castelain R.	162	P.R. (= R.v.d.L.)	162
Cammaert I.	223	Redactie	82, 214
Daem M.	29, 42, 236	R. L. (= R.v.d.L.)	2
Dauwe J.	74	Robijns L.	238
De Clercq Ch.	77	Rouquart G.	233
Deley W.	75	Ruys R.	73
Demarest H.	76	Samain-Ouvrein E.	71
De Stercke F.	80	Teugels G.	157
De Zutter W.P.	43, 48	Thijs A.	17
Gelber L.	3	Top S.	129
Ghysens J.	28	van der Linden R.	51, 77, 79, 80, 160, 214, 217, 237
Haerens K.	236	Van Den Berghe M.	202
Hans A.	66	Van de Velde L.	215
Homblé A.G.	97, 162	Van Effelterre J.	66, 82, 240
Hoste L.	105	Van Haver J.	28
Jonckheere K.	67	Van Isacker K.	215
Koomen M.	240	Vispoel A.	234
Lambrechts K.	237	Vispoel M.	159
Marinus	79	Vyncke A.	210
Maertens-d'Exsteyl R.	214	Weze G.	75, 163, 217
Michiels G.	43		

ILLUSTRATIES

1. Gedenkpenning Tienen... 2; 2-21. Muziektekst liederen... 7-16; 22. Massemen : Gezicht op de dorpsplaats, de kerk en de linde... 31; 23. Massemen : Het Geuzenkasteel... 34; 24. Massemen : vlag Oogstfeestcomité... 35; 25. Massemen : O.-L.-Vrouwbeed uit de Oogstkapel... 36; 26. Massemen : Haan en hen, reuzedieren uit de Oogststoet... 37; 27. Massemen : Reus Naert van de wijk Lambroek... 38; 28-39. Skateboard... 52-64; 40. Gezicht op de algemene statutaire vergadering 1979... 68; 41. Zegel : Stultorum numerus est infinitus... 73; 42. Guido. Wieltjeszuiger, één van de vier broeders op het ros... 80; 43-54. Muziektekst liederen... 90-96; 55. Hoofding van het reclameblad voor het Nederlands maagbitter... 100; 56. Reclameblad voor maagkruid van Suwany Maria Grammet...102; 57. 12e-eeuws gebruik van het vet van een gehangene als geneesmiddel bij reuma... 103; 58. «Spelleke van de Muide» : de grote ploeg... 107;; 59. «Nele» : scène 1977... 107; 60. Pajoelke... 109; 61. Spelleke van de Folklore... 109; 62. Bardi Barth, Engels programma : binnentekst : «Vreugde en smarten van O.-L.-Vrouw... 111; 63. Poppenspel Marianne C.S.C. Melle... 113; 64. De Belleman : Mulder (sinds 1970)... 113; 65. «De Belleman» : Gilb. Slosse... 113; 66. Magie 1978... 115; 67. «Festival», «Genoveva van Brabant»... 115; 68. Poppenspel «Palieter»... 117; 69. Poppenspel Dany, marionetten, 1958... 117; 70. 't Spadulleke, pop... 119; 71. «Stropke», steunkaart... 119; 72. Affiche Taptoe... 121; 73. Scène : poppentheater «Den Uil»... 121; 74. Hans Hanssens Fantasia... 123; 75. 1974 : Mepipo, Handpoppenspelers... 123; 76. Harlekijn : alle dieren zingen hun lied... 124; 77. Theater Stekelbees, reuzepop «M. Poen»... 125; 78. Wimpies Handpoppenspel 1978, twee poppen... 126; 79. Fikske en Fakske, publiciteitssticker... 127; 80. «Spelleke van Gent»... 128; 81. Vader Fil als kranlezer... 157; 82. Op de hoeve... 158; 83. Trouwe dienaars... 158; 84. De heer Edouard Robiette aan het kankussen... 164; 85. Mevrouw Miry geeft uitleg aan een drietal allereerste leerlingen... 165; 86. Een van de eerste werkvergaderingen... 165; 87. Zijne Majesteit Koning Boudewij in de stand van het Museum voor Volkskunde van Gent op de Internationale Jaarbeurs der Vlaanderen 1970... 166; 88. Gezicht op een gedeelte van de tentoonstelling 1973 «Kantwerksters en kantwerk herleven», stand Gentse kant in het Museum voor Volkskunde, Gent... 168; Het oudste lid, mevr. Schatteman (†) schenkt een kantwerkstuk aan Hare Majesteit Koningin Fabiola... 169; 89. Stand van de Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen op de lentebeurs 1975 te Gent. Mevrouw van Dijk demonstreert het kantwerken... 170; 90. Algemeen gezicht van een gedeelte van de kanttentoonstelling 1975 in de krypte van de Sint-Baafskatedraal te Gent... 171; 91. Toonkast met Oud-Vlaamse kloskant van de O.-L.-Vrouw-Visitatie op de kanttentoonstelling 1975 in de krypte van de Sint-Baafskatedraal te Gent... 171; 92. Toonkast met kantwerkjes van de leden van de Kantklub Sint-Katelijne op de kanttentoonstelling 1975 in de krypte van de Sint-Baafskatedraal te Gent... 172; 93. Een werkvergadering anno 1976... 173; 94. Katelijntjes geven demonstraties in het Museum voor Volkskunde te Gent gedurende de Gentse Feesten 1975 en 1976... 174; 95. Blazoen van de Kantklub Sint-Katelijne... 176; 96-118. Kantwerkstukken van de leden van de Kantklub Sint-Katelijne op de tentoonstelling «Kant uit Katelijne's hand»... 178-200; 119. Kapel O.-L.-Vrouw van Zeven Weeën te Steenhuize... 205; 120. Vyncke's tronken te St.-Martens-Latem... 211; 121. Vlaamse Volksboeken... 213; 122-124. Kijkkasten met kantwerkstukken... 218-221; 125. Detail schilderij kind met rammelaar... 224; 126. Moeder en kind met rammelaar... 224; 127. Zilveren rammelaar begin 17^e eeuw... 226; 128. Zilveren rammelaar 1742... 226; 129. Zilveren sirene van rammelaar met fluit... 229; 130. Zeveneken, processie... 232; 131. Zeveneken, kapel verkeersslachtoffers, inwijding... 233; 132. Zeveneken, Maria-beeld kapel verkeersslachtoffers...234.